

БАҲРОМ ФИРЎЗ

БАҲРОМ ФИРЎЗ
**ПАИ
СИТОРА**

БАҲРОМ ФИРЎЗ
ПАИ
СИТОРА

НАШРИҲТИ «МАОРИФ», 1975

БАҲРОМ ФИРЌЗ

Ф76

Тоҷик 2

Фирӯз Баҳром

Паи ситора (Ҳикояҳо. Барои бачагони синни калони мактабӣ). Душанбе, Маориф, 1975.

64 саҳ.

Фируз Баҳром

След звезды. Рассказы

Дӯсти ҷавон! Баҳром Фирӯз дар нахустин китоби ҳикоятҳои худ ба ту аз экзотикаи коинот, асрори сайёраҳо нақл намекунад. Дар ин ҳикояҳо аз қору бори ҳаррӯзаи ту барин наврасону ҷавонон, орзую ҳавас, некию бадии кирдори онон сухан меравад. Адиб туро ба сайри кӯҳсор мебарад, аз дашти Ёвон то заминҳои навободи Мирзочӯл — кишвари худро, одамони сарбаланд ва меҳнатдӯсти онро ба ту ошно мекунад.

Б 70803 — 009 — 75

М501 (13) — 75

© Нашриёти “Маориф”, 1975

БОБО

Ман ҳамроҳи бобоям ба деҳа меравам. Бобоям пиранд, ман ҳоло бачаам. Бо вучуди ин сӯхбати мо гарм аст.

Баъди як соли ба шаҳр кӯчиданамон дадаам ба чанг рафтанд. Чаҳор сол дар чанг буданд. Дар тӯли ин солу моҳҳо рӯзе набуд, ки ман деҳаамонро ба ёд наоварда

бошам. Аз боғҳои мевазору сою чашмасорон, аз рамаҳои бузу гўсфанду чарогоҳҳои сабзу гулпўши он, аз одамони дилкушодаву ҳимматбаланд ва хушҳолаш бо муболиғаҳои зиёд ба дўстони шаҳриям ҳикоя мекардам. Ман деҳаамонро пазмон будам. Модарам мегуфтанд, ки дадаат аз ҷанг баргарданд, мо боз ба деҳа кўчида меравем. Дадаам дар номашон ҳамин хел навиштаанд. Дар ҷанг деҳаамонро хоб медидаанд, оби чашмаро хоб медидаанд. Боз бўйи хирмани навкўфтаи гандум ба димоғашон мерасидаст. Зиндаву саломат аз ҷанг баргарданд, аввал ба деҳа рафта, ду кафашонро пур карда, аз чашма об менўшидаанд.

Оқибат он рўз ҳам расид: падарам аз ҷабҳа мустақим ба деҳа рафтанду падарбузургамро фиристоданд, ки аз шаҳр моро кўчонда баранд. Модарам аввал хайрон шуданд, ки дадаам чаро рост ба назди мо наомада, ба деҳа рафтаанд.

— Аз баъзе шиносони инҷойиаш дилмонда барин,
— гуфтанд бобоям.

Ман ба маънии ин хел суҳанони он кас дуруст сарфаҳм намеравам.

Ана, ба ҳамин тариқ, ҳоло ману бобоям ба деҳа равонем.

Дашти ҳамвору якранг ва бе долу дарахт ақиб монд. Мо ба домани кўҳҳо расидем ва якбора ба дараи кўҳ, ки шав-шуви оби сойчае хомўшии онро ҳалалдор мекард, даромадем. Дар ду тарафи роҳ кўҳҳои баланд ва шаҳу зовҳо соя андохта буданд. Паррандагони бешумори ин ҷо, ки чириқ-чириқ, чув-чув садо мебароварданд, аз ҷӣ сабаб бошад, ба ман бегона намуданд. Гунчишқакони сабзу нилобӣ, сурху зард

дучор мешуданд, ки ман номашонро намедонистам. Онҳо чӯчайи pariда наметавонистагӣ барин аз як шох ба шохи дигар чахида, маро фирефтан мехостанд.

Мисле ки, паррандагон ҳам ба мисли мо — бачаҳо баҳорро бесаброна интизорӣ мекашанд. Баҳор наомада, онҳо pariда меоянду хомӯшии зимистон мераванд. Умуман, агар ба хониши паррандагон бодикқат гӯш кунед, мефаҳмед, ки онҳо ба сари худ, беҳуда чаҳ-чаҳ намезананд. Ана, гӯш кунед, яке бо дигаре ҳамовозӣ мекунад, дар ҷавоби фарёди яке дигаре садо медиҳад. Ҳо, ана, дар он ҷо ҷамъ шуда, бо ҳам баҳсу хархаша мекунанд. Баъзан, аввал ду тан ором нишаста, сӯҳбат мекунанду баъд ба манша мегузаранд.

Гоҳо дар осмон калхоте пайдо шуда, ором ҷарх мезанад. Ба синфи пурғулғула гӯё муаллим даромада бошад, паррандагони атроф якбора хомӯш мешаванд.

Ҳоло ману бобоям ба деҳа меравем. Вақти ба шаҳр кӯчиданамон ман хурд будам, ба мактаб намерафтам. Дар деҳа хешу таборамон бисёр, аммо ман аз ҳама зиёдтар ҳамсояамон — амаки Хушвақтро ёд дорам. Марди миёнақади ситорагарм, бурутдор буданд. Амаки Хушвақт ба мо хеши наздик набошанд ҳам, ба қавли модарам, бо дадаам дӯсти ҷонӣ будаанд. Он кас баъди қор аксар вақт бо ман андармон мешуданд. Ман гаҳвораи духтарчаашонро меҷунбонидам ва дар ивазаш аз он кас конфетҳои қоғазпеч муқофот мегирифтам, ки онро дар деҳа «ғижбил» мегуфтанд. Амаки Хушвақт боре аз сой ба ман гулмоҳӣ дошта доданд. Ёд дорам, рӯзе бодбаракпарронии бачагони бузургсолтарро дида, «бодбарак сохта медиҳӣ» гӯён, модарамро хеле азият додам. Амаки Хушвақт ба ман бодбарак сохта доданд.

Он солҳо мудири дӯкон буданд. Мегӯянд, ки ҳоло он кас одами калон шудагӣ... Дар ҷойи дигар хона сохта, аз ҳамсоягии мо рафтагӣ.

Роҳ печуб хӯрда, бештар ба дарунтари дара медаромаду деворҳои он ба сӯйи мо ҷафстар мешуд. Ба боло нигоҳ кунам, ба назар ҷунон менамуд, ки гӯё куллаҳо ҷун сутунҳо ба китфи худ осмонро дошта истодаанд. Диламро ваҳм зер мекард. Кошкӣ, зудтар аз бағали хилвати ин кӯҳҳо баромада, ба ягон деҳа ё ақаллан ба манзили ҷӯпонон мерасидем. Ман бо халаҷӯб ба гардани хар зада, онро аз роҳ боздоштани шудам, то ки аз бобоям, ки бо хари сустпӯйи худ хеле ақиб монданд, дур наравам.

Гашти харро суст кардаму ҷӣ гуна бо дадаам вохӯрданамро пеши назар овардани шудам: Бузургсолон аз ҷанг омадагӣҳоро оғӯш гирифта, вохӯри мекунанд. Ман дадаамро андаке дар ёд дорам. Рӯзи ба ҷанг рафташон маро боло бардошта, дар сахни истгоҳи қатор бо модарам гуфтугӯкунон, худо ҳофизишон дар ёдам мондааст. Баъд аксашонро фиристоданд. Ман одамро аз аксаш шинохта наметавонам. Акси падари Олимҷонро дар хонашон борҳо дида будам. Аммо як сахари, вақте ки ба мактаб мерафтам, он кас ҷомадон дар даст дар раҳ пеш омаданду нашинохтам. Агар мешинохтам, тозон ба холаи Назокат хушхатар мебудаму шодиёна мегирифтам. Ҳар хонаводае, ки ҷашм ба роҳ аст, барои шодиёна ҷизе пинҳон карда дорад... Дадаам нишону медали зиёд гирифтагӣ. Ҳар бор дар мактабашон ордени нав гирифташонро менавиштанд. Агар дар шахр

мебудем, ман ҳам бо дадаам ба кӯча мебаромадам, бачаҳо дида ҳайрону ҳасудӣ мекарданд.

— Бобо, дадаам ордени бисёр доранд-а? — ба ақиб нигариста, аз бобоям, ки ба зӯр ба хари ман расида омада буданд, пурсидам.

— Ҳа, рӯзи омаданаш сари синааш пури орден буд. Баъд, ба фикрам гирифта монд.

— Ба кучо гирифта монданд?

— Ба ягон ҷо руст кардагист-дия.

— Ордена руст намекунанд, ҳама овехта мегарданд-ку!

— Ҳй... Ҳар бор шишта хезад, шутури зангӯладор барин чарангос занонда гардад?

Ман ба ришханди бобоям ҷавобе нагуфтам.

— Ордени Ленин ҳам доранд?

— Аз ҳар хелаш буд.

— «Ситораи тилло» надоранд?

— Доштагист. Муаллимони мактаб омада буданд, дадата дар қишлоқ аз ҳама пурорден гуфтанд.

— Шояд «Ситораи тилло» надоранд, қаҳрамон нашудаанд. Шумо намедонед. Аз гузари мо як нафар қаҳрамон шуда, «Ситораи тилло» гирифта буд, ҳукумат ба вай ҳама чиза бепул дод. Хонаи нав дод, гов дод.

Хари бобоям боз ақиб монд. Худашон пинак мераванду харашон ақиб мемонад. Хайрият, ки хар пинак намеравад, набошад ҳоло чандин бор ба замин гелида, пешониамон қашқа мешуд. Ба хар мушқил, ҷонвар як умр дар азоб: савор мешаванд, хала мекунанд, бор мекашонанд, баста мемонанд...

Курраи хари ман дар деҳа мондааст. Ҳоло ҷонвар бе халаву шатта ба пасту баланд нигоҳ накарда, йӯрга

мекунад. Хари бобоям пиру кохил, фақат бо зарби халачӯб роҳ мегардад. Бобоям мегӯянд, ки аз зарбаи халачӯб пӯшташ чунон ғафс шудааст, ки акнун ба вай шатта таъсир намекунад. Бобоям ҳоло харро ба ҳоли худаш монда, чашмонашон нимпӯш, сурудеро замзама мекунанд. Хар буттаҳои сари роҳро дахан зада, хоҳам-нахоҳам по мемонад. Бобоям одами ацибанд. Ба корҳои он кас гоҳ қаҳри одам меояд, гоҳ механдад. Модарам мегӯянд, ки он кас одами қадим, сахтиву сустии бисёр дида, кӯфта шудаанд. Ба пириашон нигоҳ накарда, дастҳои беминнати хурду калони деҳа будаанд. Одамон ҳар чӣ гӯянд, хуб мегуфтанд, одати не гуфта, касеро ранҷондан надоштанд.

— Бобо, тезтар ҳай кунед! — тоқатам тоқ шуду фарёд кардам.

Он кас овози маро шунида, ба сӯям як назар партофтанду харашонро халачӯб заданд. Баъд ба ман расида омада «Чӣ гуфти?» гӯён пурсиданд. Гӯшашон вазнин шудааст, овозро мешунаванду чӣ гуфтани касро нафаҳмида, ба чашми одам нигоҳ карда мемонанд, гӯё аз чашми кас сухани гуфтаи ӯро фаҳмидани мешаванд.

Рӯбоҳе аз селраҳа баромада, ба сӯйи мо сарашро гардонда ду-се бор нигоҳ карду беҳавотир ба кӯҳ рост шуд.

— Бин, рӯбоҳ! — дида истода бошам ҳам, боҳабар карданд бобоям.

— Бобо, дар ин кӯҳ гург ҳаст? — оқибат саволеро, ки қалбамро мехарошид, ба забон овардам.

— Ҳаст ҳам гап шуд! — шояд саволи ман бечо буд, ки бобоям табассум карданд. — Ҳоло дар поён, дар сари роҳ турбатро дидӣ? — Бобоям ба ақиб ишора карданд.

— Турбати як сарбоз. Порсол зимистон гург хӯрд, — мисле ки ягон узвашон, андомашон ба дард омада бошад, бобоям рӯ турш карда, хомӯш шуданду баъд аз таҳти дил оҳ кашида монданд.

Дили маро ваҳм зер кард. Аммо амиқтар фикр кунам, гапи бобоям ба ҳақиқат рост намеояд. Сарбози сурхи аз ҳама зӯрро, аз ҳеҷ кас наметарсидагиро гург мехӯрдаст! Бобоям филм намебинанд-дия.

— Гург сарбозро хӯрда наметавонад! — эътироз кардам ман. Ба ҳар як даъвои он кас розӣ шавам ҳам, ба ин сухан тан дода наметавонистам. — Сарбоз фашистро мепаронаду аз гург метарсад?!

— Чӣ, сарбоз шох дорад? Вай ҳам бандаи худо-дия!

— Агар вай сарбоз бошад, гургро мепаронд. Сарбоз не!

— Туфангаш набудааст. Ханчар доштаст.

— Нагуфтам! Бемилтиқ бошад, вай аскар не!

— Хайр, ба гумонат вай кӣ буд? — бобоям бо истехзо ба ман нигаристанд.

— Ман чӣ донам? Аммо вай сарбоз не! — Сарбози сурхро ин хел паст задани он кас ба ман намефорид.

— Хайр, ба ҳар ҳол, аз ҷанг меомадаст, — кадре паст фуромаданд бобоям.

— Чаро танҳо ба раҳ баромадаст? — Чунон ғамгин будам, ки овозам ба гӯшам бегона расид.

—

— Аз ҷабҳа омада, дар маркази ноҳия улав наёфта, пиёда ба роҳ баромадаст. Дар роҳ аз пешаш Исмати номарасон баромада, хоҳиш кардааст, ки аз роҳ баргардад, не гуфта, худравӣ кардаст. Гургон аз пайи Исмат ҳам тохтаанд, аммо аспаш халос кардаст. Ба

аспаш расида натавонистаанд. Сарбозбача, раҳматӣ, ҷавони базарда будааст, аз раҳаш нагаштааст. «Фашистро бурда ба хонааш монда омадаму аз тарси гург аз раҳ гардам? Не-е! Бепарво бошед, ханҷар дорам», гуфтаст. Ин не, он не, аҷал расидагӣ, — бобоям бо дард боз оҳе кашиданду «ё оллоҳ» гуфта монданд. Баъд халачӯбро аз гиребонашон дароварда, тахтапушташонро хориданд.

— Баъд чӣ шудааст?

— Чӣ мешуд, бечорара гург хӯрдаст. Устухонҳояш мондаст. Гург ҷомадонашро ҳам тика-тика кардаст.

— Бо ханҷараш назадаст охир? — Акнун аз ҳад зиёд ба даҳшат афтода, харамро аз паҳлӯи хари бобоям мерондам.

— Қарибиҳои намози дигар аз ноҳия мошин катӣ одамон омада мебинанд, ки дар таҳи кӯҳ як гург дароз-дароз уллос мекашад. Мошин наздик меояду гург мегурезад. Нигаранд, ки устухони одам, ҷомадон ва як гурги дигар мурда... Вақте ки гургон дармеафтанд, ҷавонмард башааст якеашро ханҷар мезанаду тег ба устухони гург дармонда, дигар онро кашида гирифта наметавонад. Гурги дигар аз қафо гирифта, бечораро аз пой афтондаст. — Пас аз каме хомӯшӣ бобоям боз илова карданд: — Устухонҳоша дар як халта гун карда ба хок супурданд.

Акнун ин макон ба назари ман ниҳоят шум ва даҳшатангез гаштанд. Дилам мехост, ки мурге шуда парвоз кунаму дар як мижа задан аз ин дараи бехосият берун равам. Саволҳои бисёре қалбамро мефишурданд, аммо аз пурсидан ибто мекардам. Фаҳмидан мехостам, ки гургҳо ба мо ҳам ҳамла карда метавонанд ё не? Гоҳе ба

назарам чунин менамуд, ки дар паси ҳар як сангу ҳар як бутта гурге роҳи моро мунтазир аст.

— Шумо аз ин раҳ ягон бор шабона гузаштаед? —
Беихтиёр савол медиҳаму метарсам, ки боз ягон ҳодисаи даҳшатнокро нагӯянд.

— Ягон бор гуфти? — Мисли ҳамеша бобоям аввал саволи маро такрор пурсида, баъд аз дур ҳарф оғоз мекунад. — Як замонҳо аз ин раҳ одам на шаб гузашта метавонист, на рӯз. Макони дузду раҳзан буд. Аз инқилоб ду сол ё се сол пеш амакамро дар ҳамин раҳ барои ним пуд гандум дуздон кушта, ба хоҳ партофта буданд. Э, аҷаб замонҳое буд. Дар Миёнкол чоряккорӣ карда, каму беш ризқу рӯзӣ ёфтам, аммо илочи ба хона овардан набуд. Ба маслиҳат сари зимистон кӯчида, ба он тараф рафтем. Зимистона дар ҳамон чо гузаронда, сари баҳор боз ба деҳа омадем.

Бобоям ба хаёл рафта, хомӯш шуданд.

Ман дадаамро пеши чашм оварданӣ шуда, ҳар қадар кӯшиш кардам, нашуд. Фақат қомати баландашон дар ёдам. Баъд дар хаёли худ дадаамро ба ягонтои он мардоне, ки аз чанг омада буданд, монанд карданӣ шудам. Не, ин ҳам нашуд. Агар баъзеи онҳо монанди дадаам лоғару қадбаланд бошанд ҳам, ба он кас шабеҳ набуданд. Чаро монанд набуданд, намедонам. Модарам мегӯянд, ки дадаат аз беҳобӣ ба чанг рафтанд. Як бор он касро духтурҳо гардондаанд. Пичингу таънаҳо шунидаанд, ба тӯҳматҳо гирифтаанд. Сонӣ дадаам аризаи довталабӣ додаанд. Аризаашонро рад кардаанд. Дадаам такроран ариза додаанд. Баъди ин ҳодиса хобпар шудаанд, шабҳо хобашон набурда,

печутоб хӯрда мебаромадаанд. Оқибат дархосташон қабул шудасту ба ҷабҳа рафтаанд.

— Ҳо, дар тахи зов сиёҳира дидӣ? Ғор аст, — бобоям бо халачӯби худ ба камари кӯҳ ишора карданд. Аз ҳамин ҷо ба ғор даромада, аз болои деҳа мебароӣ. Деҳа дар ақиби ҳамин кӯҳ. Мо кӯҳа чарх зада меравем.

Дар тахи зови ваҳмангез сиёҳие ба назар мерасид, ки аз раҳ даҳани ғалбер барин менамуд.

— Даҳанаш хурду аммо дохилаш, торафт васеъ шудан мегирад, — бовар накардани маро дида, шарҳ доданд бобоям.

— Шумо ягон бор аз ин тараф ба он тарафаш гузаштаед?

— Не, ман нагузаштаам, аммо ҳамин тавр мегӯянд. Даруни ғор торик, роҳ гашта намешавад. Солҳои инқилобу босмачигарӣ буд. Ман баҳору тобистон дар кӯҳ кор мекардам. Шудгор мекардам, тухм мепошидам, гандум медаравидам, хирман мекӯфтам. Аз баландӣ ба деҳа роҳ гирифтани камондоронро аз дур медидаму як ғарамча алафи хушка алав мезадам. Мардуми деҳа дудро дида, бо асбобу анҷому васоилашон, бо фарзандҳояшон дар ҳамин ғор паноҳ мебурданд.

— Душман ба ғор даромада наметавонист?

— Ғайбдон шудаст-чӣ! Роҳи ба ғор мебурда чап, рафтан осон не. Даруни ғор торику ноҳамвор.

— Агар душман шабона ояд, чӣ кор мекардед?

— Шабона — осон... Ҳамин ки ба деҳа даромаданд, мардум дар торикӣ тез ҳисобашона меёфтанд... Аммо як шаб дар тахи дари Намоз гуфтагӣ ҳамсоямон ногоҳ панҷ нафар савора дар китф милтику қаторвазна пайдо мешаванд. Намоз ҳамон шаб дар хона набудаст.

Сардори даста овозаи хусни духтари уна шунида ошик гашта будаст. Духтараш ҳам духтар буд-дия, дар рӯзи равшан агар ногаҳон рӯ ба рӯ ояд, парӣ мегуфтӣ. Берӯзӣ хусни худодод дошт. Ин хел хусна хосияташ кам мегӯянд. Ана, баъд дар ҳасрати ҳамон духтар волидайнаш абгор шуданд. Ғами ҳамон духтар катӣ рафтанд.

— Савораҳо шаб омада чӣ кор карданд, аввал гӯед.

Бобоям ҳамеша ҳамин хел: ҳарфи гуфта истодаашон мемонаду як нӯги онро гирифта ғоз медиҳанду ғоз медиҳанд. Хайр, хушрӯ будаст, ҳамин ҳам гап шуд.

— Савораҳо аз асп нафуромада, «Як коса об барор» мегӯянд. Зани Намоз об барорад, рад мекунанд. «Аз дасти Санам об хӯрданӣ омадем, Санам об барорад» гӯён, талаб мекунанд. Номи духтар Санам буд. Аз дасти вай обро гирифта менӯшанду худахро ба асп савор шав мегӯянд.

— Баъд чӣ шуд?

— Чӣ мешуд, духтар ҳам, савораҳо ҳам бедарак шуда рафтанд... Ҳа, воқеан, ба қарибӣ аз духтар хабаре ёфтанд: дар Мирзочӯл бачаю качааш катӣ саломат будаст. Ба сардори савораҳо расида будаст.

Монанди аксар пирамардон падарбузургам низ ҳикоёти саргузашти худ, ҳодисаҳои дидаву шунидаашонро дӯст медоранд. Ба хотири он ки ман шунавандаи хубам, дилгир нашуда гапашонро гӯш мекунам, баъзе нозу нузи маро мебардоранд. Кунҷковона ҳар хел савол диҳам ё ба ҳарфашон розӣ нашуда, баҳс кунам, намеранчанд. Агар аз ҳад

гузаронам, «Оббо, маҳмаддоное! Хайр ҳеҷ гап не, гаҳ аз пир, гаҳ аз мурид», гуфта мемонанд.

Роҳ қад-қади сой торафт боло мерафт. Кӯҳҳои ин ҷо пур аз буттаҳои хордори қачҷак, ҷо-ҷо бодом ба назар мерасид. Мо харҳоро ба ихтиёри худ мондем. Бобоям мегӯянд, ки хар роҳи як бор тай кардаашро харгиз фаромӯш намекунад, дар шаби торик ҳам раҳгум назада меравад.

— Бобо, гург харро мехӯрад, аммо ба асп зӯраш намерасад-а?

— Баъзе аспон гургро мекушанд. Ба чашми худ дидаам.

— Не-е?! — тааҷҷуб кардам ман. — Асп гургро кушт?

— Кушт, кушт. Аввал қўшлагад зада, майиб кард. Гург гурехтанӣ шуд, лекин асп намонд, газида-газида кушт. Асп ҳам асп буд-дия! Акнун ин гуна аспҳо намонданд.

— Хайр, гӯед, ки ба ҳамин аспҳои мо зӯраш мерасад ё не? — «Аспҳои мо» гуфта ман аспҳои колхозу идораҳоро дар назар доштам, ки он солҳо дар ҳама ҷо қор мефармуданд, аз аробаи нон то ғаллаи ба ҷабҳа мефиристодагӣ ҳама чизро бо онҳо мекашонданд.

— Ба зӯрӣ зӯраш намерасидагист, аммо мехӯрад исқот. Ҳар сол зимистон се-ҷор аспи колхозро мехӯрад.

— Чӣ хел, зӯраш нарасад ҳам, мехӯрдааст! Гапатонро қас намефаҳмад.

— Зӯраш намерасад, аммо мехӯрад! Гург фиреб медиҳад. Гургон аспро аз гала ҷудо карда, ба ягон баландӣ мебаранд. Ҳамин ки асп аз баландӣ ба поён сарнишеб шуд, гург аз думи асп саҳт кашида, сонӣ

якбора сар дода мефиристад. Асп ба шиддат парчин шуда меафтад. Ҳамин ки афтод, дигар имкони бархестан надода, тала мекунамд.

Акнун мо аз тангнои кӯҳ раҳой ёфта, ба водӣ баромадем. Баъд заминҳои лалмӣ, аз паси он боғу киштзорҳо пеш омаданд. Дар сари роҳ ҳар чо-ҳар чо тутҳои каллаки пир монанди пирони қадҳамидаи асобадаст гӯё ба роҳ менигаристанд.

— Ишш!.. Иш-ш! — Ҳарашон аз роҳ истода-наистода бобоям худашонро зуд ба замин партофтанду ҳарро пеш андохта, ду-се халачӯб заданд.

— Ман ҳам фуриям?

Дили ноҳолам пурсиданам аз овозам ё оҳанги суханам маълум шуд магар, бобоям:

— Ҳай кардан гир, — гуфтанд. Баъди андаке илова карданд: — Ман ин раҳро пиёда гузашта, мӯям сафед шуд. Як вақтҳо ду пуд гандум дар пушт аз шаҳр пиёда меомадам. Устухони мо ба меҳнат саҳт шуд. Ҳоло ҳам кор накунам, ҳаракат накунам, пиёда нагардам, наметавонам, аз касал батар мешавам. Нафасам кӯтах шуда, сари синаам дард мекунад, сарам вазнин мешавад. Мисле ки, тану ҷони одам ҳам қонуни Ҳукумати Шӯроро фаҳмидагӣ барин. Ҳар кас кор накунад, намехӯрад мегӯянд-ку!

Мо аз назди молхонае мегузаштем. Ду саги монанди хирс калон ва бадҳайбат ба сӯямон давида, моро саросема карданд. Бобоям пой ба замин кӯфта, бо таҳдид «хап шав!» гуфтанду сағҳои наздик омада истоданд.

Дар сари чашма, ки марғзоре буд, ду-се аспи кишанзада мечарид. Ба димоғ бӯи порую арақи хайвонот мезад.

— Бобо, говатон чандта? — пурсидам.

— Гов надорем, писарам. Говро кайхо ба колхоз супорида будем, — маъюс иқрор карданд бобоям. Баъд шарҳ доданд: — Зимистони парерсол на ба худамон як чав хӯрданӣ монд, на ба гов як пар қаҳ. Ба колхоз дода, камтар чаву картошкаву сабзӣ гирифтём.

— Чаро тобистон алаф нағундоштед?

— Тобистон аз хона дур будам. Ҳамаи хирманҳои Коризи болоро ман бод кардам.

— Аз хирман чаро гандуму чав наовардед?

— Боракалло! — Ба содалавҳии ман хандиданд он кас. — Охир хирман — хирмани колхоз-дия!

Бобоям харашонро аз роҳ боздошта, бори онро, ки ба як сӯ қач шуда буд, рост карданд. Баъд расида омада, ба бори хари ман зехн монданд:

— Ба тарафи рост камтар зер кун.

Боз ҳар ду хомӯш монда, ба фикру хаёли худ банд шудем. Ман бобоямро, ки баҳор аз паси ҷуфтронҳо ба замин тухм мепошиданду баъд тобистон хирманҳоро паси ҳам кӯфта, бод мекарданд, пеши назар овардам. Пеши назар овардам, ки ҷӣ гуна тамоми алафҳои марғзорро дигарон медаванду барои гови бобоям чизе намонанд.

— Бобо, говатон гӯсола надошт? — Ба ақиб рӯ гардонда боз пурсидам.

— Колхоз гӯсолааш катӣ баркашида гирифт.

— Ҷӣ хел баркашида гирифт? — Ҳайрон шудам ман.

— Ба тарозуи калон монда, баркашида гирифт. Сонӣ, ба ҳар килоаш ҳисоб карда, ба мо ҳақ дод. Мудири анбор Ҳосилкачова чӣ хел ҳисобу китоб кард, ҳудаш медонаду худо.

— Шумо говатонро сер карда, баъд баред буд, ё гурусна бармекашад?

— Баъзеҳо ҳамин хел ҳам карданд, — хандиданд бобоям. — Доштагӣ дег-дег атолаи оби раббано хӯронда, баъд бурд. Ба авлоди мо ин хел корҳо намефорад. Худо аз ҳалолаш диҳад.

Бобоям чорук дар по бардам, чолок қадам монда меомаданд. Пиёдагардии он касро дида, ман ҳам аз ҳар фууромадам. Рӯз гашт карда, акнун аз чониби кӯҳ шамолаки сард мевазид. Замин, ки ҳоло кӯрпаи барфаширо партофта, ба назари ман луч менамуд, гӯё аз сарди меларзид. Сабза нав медамид, гоҳ-гоҳ бойчечаку сияҳгӯш ба назар мерасид. Дар рӯи шаҳҳои паҳн-паҳни сари роҳ аз оби борон кӯлмакчаҳои беҳисоб пайдо шудаанд. Мисле ки касе сангҳоро мисли сӯрохи ангуштпона, баъзан аз он калон, баъзан аз он хурд, гоҳе дӯлча ва ҳованча барин кофта, об пур кардааст. Ман ҳамаи ин аҷоиботи табиатро тамошо мекардам, аммо як тарафи ҳушам ба дадаам банд буд. Модарам мегуфтанд, ки дадаам аз ҷанг баргардад, кор мекунанд, мо ҳам хуб зиндагӣ мекунем. Дадаам чӣ кор мекарда бошанд? Аҷаб не, одами калон шаванд, он кас хондагӣ-ку. Агар раис шаванд, нағз мешавад. Бачаҳо — ҳамашон аз писари раис метарсанд, бузургсолон ҳам метарсанд. Одам кадом мактаба хонад, раис мешавад?

— Бобо, дадаам ҳам раис мешаванд?

БАҲРОМ ФИРЌЗ

Бобоям ба гапи ман хандида монданду гап назадан.

— Хайр, гӯед, чӣ хел одам раис мешавад?

— Бахташ омад кардагӣ мешавад.

Бобоям майли сӯхбат надоранд. Ба гапзанӣ хушашон наояд, ҳамин хел ягон чиз мегӯянд. Агар ман раис шавам, ана ҳамон раиси «Фрунзе» Раҳимов барин мешавам. Ҳама хурмат мекунанд, «ҷони одам» мегӯянд. Ба хурду калон баробар, ҳамаро бо як чашм мебинад, гуфта таъриф мекунанд. Ин чӣ гуфтагиашон бошад? Боз Раҳимов колхозро худааш сохтагӣ будаст.

— Бобо, тирамоҳ колхозии шумо ҳам харбузаю тарбуз медахад?

— Хока.

— Моён як бор аз полези колхоз харбуза дуздидем.

— И-и! — бобоям бо табассум ба ман нигаристанд.

— Дар рустои мо дузд нест. Ҳар кас дуздӣ кунад, бурда зиндон мекунанд.

— Барои харбузадуздӣ ба зиндон намебаранд.

— Тухмдузд — шутурдузд мешавад мегӯянд. Касе, ки дар бачагиаш харбуза дуздад, калон шавад, гов медуздад.

— Худатон ҳеҷ дуздӣ накардед?

— Не.

— Қасам хӯред.

— Хайр, дар бачагӣ мева-чева дуздида бошам, дуздидагистам.

— Аз полези колхоз ҳеҷ чиз надуздидед?

— Не-е! — Бобоям шубҳаомез табассум карданд.

— Дурӯғ мегӯед! — Аз табассумашон фаҳмидам. — Харбуза дуздидагистед? Гӯед, бобо.

— Мон ҳамин хел гапҳоро.

— Не, гӯед! — Исрор кардам ман. — Чӣ метарсед, гӯед. Ба ҳеҷ кас намегӯям. Қавли пионер якта.

Бобоям хандиданду баъд ба гап даромаданд:

— Хайр, аслаш, ин дуздӣ ҳам набудагист? — Баъд гӯё худ ба худ мегуфта бошанд: — Яқинан, агар дар ин дунё иқрор нашавем, дар он дунё ночор иқрор мешавем, — гуфтанд. — Парерсол, баҳор ду моҳ то чавпазӣ рӯйи нонро надидем. Аввалин хирмани чави колхозро кӯфтем, бод кардем, ба нӯҳ чувол бардошта фиристодему ду кас аз пасмондаи хирман ду кило-ду кило чав гирифтем. Ҳамон ҳам сангрезадор буд.... Баъд кадоме хабари инро ба раис расондаст. Як вақт моро ба идора чеғ заданду камтар дӯғу пӯписа карданд: одамон дар чабҳа хун мерезанд, барои ватан ҷон медиҳанду мо ин ҷо зиёнкорӣ мекардем! Ба кадом осиеби душман об мемондем... Ҳеҷ кас аз худи вай намеурсад, ки чор соли чанг мардум чояш омад, як пора карбос наёфт, ки ҷойи айбашро пӯшида, аз хона берун барояд, зану духтари ту аз кучо куртаву лозимии оҳораш нашикастагию обаш начакидагӣ мепӯшад?

Мо саргарми гуфтугузор ба роҳи аробагард баромаданамонро надониста мондем. Акнун роҳ аз байни боғҳо, қитъаҳои хурд-хурди заминҳои қорам мегузашт. Роҳи аробагард қад-қади сой тӯл кашида, монанди ресмони чигил тоб хӯрдаву печида боло мерафт, боз чарх зада поён мефуромад, лаҳза ба лаҳза моро ба деҳа наздик мекард. Дар боғҳо дарахти олуҷа сап-сафед гул карда буд. Дар тирагии бегохирӯзӣ байни дарахтони ҳанӯз саросар сияҳшоҳ ягон-ягон дарахтони навшукуфта ба шохашон чарбу кашидагӣ барин. Не,

арӯс барин... Арӯсро бо чодирӣ сафед печонда ҳамин хел мебиёранд.

— Ана, ин чо понздаҳ сол пеш як нишебии санглох буд, — бобоям ба китъаи замини дар тарафи рости роҳ воқеъбуда ишора карда, ба ҳарф задан даромаданд. — Солҳои аввали колхозӣ буд, бо дасти худ онро замин кардам. Дар ин ҷойҳо то як пора замин ҳамвор шудан, шири аз модар хӯрдаи кас аз биниаш меояд. Ҳамаи санги ин тавораро (бобоям ба тавораи начандон баланди аз қайроқсангҳои хурду калон чидагӣ, ки он заминро аз роҳ чудо мекард, ишора мекунанд) аз ҳамин замин чидам. Ҳар катӣ хок кашондам. Ҳар сол чӣ қадар пору мерехтам! Эҳ-ҳе! Ҳар чо-ҳар ҷояшро ўра барин кофта, банд-банд хошок партофта гӯр кардам.

— Барои чӣ?

— Пӯсида, хок мешавад, заминро бакуват мекунад. Ку вай қувату вай ғайрат? Акнун одамон ба замин меҳр надоранд. Замин соҳиб надорад... — Бобоям боз ким-чиҳо гуфта, ба сӯйи он замин менигаранд. — Нисфи заминро, ки харобтар буд, юнучқазор кардам, ба нисфи дигараш кунҷит корида, даҳ синтир кунҷит гирифта будам! Ана, акнун боз ноқорам шуда рафт. Эҳ, ба чӣ машаққатҳо ҷӯйи канда, об оварда, ана ин тутҳоро шинонда, пайванд кардам. Афсӯс...

Бобоям агар аз киштуқору деҳқонӣ ё заминро боғдорӣ суҳан сар кунанд, ба ҳеҷ кас нават намедиханд, ҷоғашон метафсад. Ман дилтанг мешавам баъд ба суҳанашон гӯш намекунам, ба фикру хаёли худ банд мешавам.

Ногоҳ аз хамгашти роҳ ду савор баромад. Ҳар ду ҳам савори аспҳои чун аспи сарлашкарҳо оростагӣ, ҳар ду ҳам марди фарбеҳ...

— Баргардон! — Бо изтироб амр карданд бобоям.
— Аз раҳ барор!

Аз овози пуризтироби бобоям ман тамоман дасту по хӯрдам.

Мо харҳоро ба канори роҳ бароварда, истодем.

— Ассалому алайкум! — Гуфтанд бобоям даст пеш гирифта сархам.

Дар ҷавоб яке аз саворон, ки аспи сафеди зебоеро савор буд, аз роҳ истода пурсид:

— Ҳа, аз кучо ба кучо? Боз ин бӯхчаву бисоти кӣ?

Гӯё забонашро занбӯр газида бошад, суханони он марди савор нимғурма мебаромад. Кулоҳ ва гиребони пальтояш аз пӯсти қароқулии дорчинранг буда, ҷило медоданд ва ўро дар назари кас боз ҳам пурсалобат мекарданд. Аз рӯйи фарбеҳ ва тару тозааш маълум буд, ки шахси баландмартабаи ин ҷойҳо аст. Аспи ӯ гӯё пар бароварда мепарида бошад, ба лаҷомро кашида истодани соҳибаш нигоҳ накарда, қарор нагирифта, тапар-тапар мекард. Савори дуюм онсӯтар рафта, сари аспашро гардонда истод.

— Бачаҳои Неъматро аз шаҳр кӯчонда овардем, раис... Ба шумо фуқарои нав. Ана, ин писарчааш, — ба ман ишора карданд бобоям.

Ман барои салом додан даҳон чуфт карда, ба рӯйи раис нигоҳ кардам, аммо вай ба ман эътиборе надод.

— Худаш чаро рафта наоварда, шуморо аз қору бор монанд? Кӣ шудааст вай?!

— Ба чуфтбарорӣ вақт ҳаст-ку, раис, — гуфтанд бобоям, ба рӯи вай нигоҳ накарда. — Бекор менишастам, хайр, равам гуфтам...

Ба бобоям раҳмам омад. Талабаи гунаҳгор барин дасту по хӯрда, меларзиданд.

— Ба чуфтбарорӣ вақт будааст! — Бо тамасхур сухани он касро такрор кард савор. — Равед, ба усто ёрӣ диҳед, омочу молаҳо тайёр не, тухмиро тоза кардан даркор.

Бобоям даст ба сина бурда «хуб шудааст, раис, хуб шудааст», гӯён меистоданд. Дар назарам он кас чунон мазлум, чунон очизу нотавон намуданд, ки аламам омад.

— Ба ман нигаред, — хитоб кард раис сари аспашро аз роҳ гардонда. — Ба ҳамон мӯзаи афсарии Неъмат ҳаваси Ҷӯрабеки мо рафтаст. Бача-дия! Акнун ба Неъмат мӯзаи хиром чӣ даркор? — Баъд овозашро пасттар карда, илова кард: — Фардо-пасфардо чав мепазад, аз хирман ягон чиз дода розӣ мекунам.

— Раис, ин корро худаш катӣ гапзанон кунед, — гуфтанд бобоям акнун каме бачуръат.

Савор дар ҷавоб ба сӯи бобоям ба қаҳр як нигоҳ карду:

— Ҳа, хайр, — гуфт ва аспашро ба резачорпо андохту рафт. Бобоям аз қафоӣ ӯ маҳзун нигариста монданд.

Мо харҳоро ба роҳ андохтем ва лаҳзае нагузашта, ба деҳа даромадем. Заминҳои нав аз хоби зимистон бедоршудаи деҳа, боғҳо, тавораҳои аз санги қайроқи сой чидагии заминҳои рӯйидарича, сафедорҳои қатори сари роҳ, кӯруку чашмаву сой, шаҳу зовҳо — ҳама ба ман ошно буданд, гӯё ҳеч дигар нашудаанд. Аммо онҳо

пештара барин хушрӯй ва ачиб набуданд, ба назар оддӣ ва хурд менамуданд. Бомҳои деҳа аз қабл пасттар, дарахтони азим гӯё хурдтар, одамон ҳам гӯё дигар шуда буданд. Балки ин аз таъсири саҳтии солҳои ҷанг буд ё худ ман акнун калон шуда ва ҳар чизро аз қанор истода мушоҳида карданро омӯхта будам, кӣ медонад?

Соли 1970.

ШОКИРИ СИБИР

Дар назди бинои идораи колхоз барои муҷассамаи нимтанаи Лениро гузоштан дер боз ҷунбучӯл дошанд. Бобо-Шокири нобино тақрибан ҳар рӯз аз наберааш роҷеъ ба пайкара мепурсид. Ин пурсучӯи пири нобино

ба дили Инъомҷон ҳам зада буду ба дили ҳамсари бобо — момои Сокина ҳам. Айёми охир ҳамин ки бобо аз муҷассама пурсон шавад, дилтангона ғут-ғут мекард:

— Ба ҳайкал чи кораш бошад, ин пири очизи бетавфиқа?! Буд шудан кати ба ту он нону ош медиҳад? Чашм надошта бошӣ, то равию нигарӣ... Бишин, ту ҳам дуои чони фарзандоната кун, — ба ҳар нав хӯрдагирӣ мекард пиразан.

Аммо Инъомҷон имрӯз «ассалом» гӯён аз дар ворид гашту ҳарсосзанон чузвкаи ба тахтапушташ бастаро кушодаравон гуфт:

— Бобо, бобо... Ҳайкали Ленин буд шудааст!.. Имрӯз кушоданд... Аввал маҷлис шуд...

— А?.. Хӯш-хӯш? — Мӯйсафед мисли ҳамаи нобиноҳо баланд-баланд ҳарф мезад: Ё ба сӯи наберааш андаке ҳам шуда, гӯш ба қимор тез-тез сухан кард. — Ҳайкалро кушоданд, гуфтӣ?.. Хуб, канӣ, гап зан...

Бобо-Шокир баъди нобино шудан ҳамеша ҳасрат мехӯрд, ки ҳеҷ набошад, акси Ленин-боборо надидааст. Гоҳе чигунагии симои Ленинро ба худ тасаввур кардани мешуд, аммо наметавонист. Баъзан бо муқоисаи чигунагии андоми доҳиро фаҳмидан мехост. Ё ба дигар даъвогарони доҳигӣ эътиқод надошт, вале Ленинро парастии мекард. «Ленин — гапи дигар... — мегуфт вай доимо. — Ноҳақӣ кардани ёро нашунидаам...»

— Хайр, исто, ки Ленин-бобо агар одами каллакалон бошад, ҳамон тағои ман суроб будагист-а? — пурсид ҳоло мӯйсафед. — Ба ҳайкал наздик рафта, нағзакак дидӣ охир?

— Дидам... Вай тағотон барин не... — гуфт Инъомчон бепарво. — Ленин — Ленин-дия, тағотон...

Баъди он ки ҳарфи нимпайкараи Ленин баромад, бобои Шокир андоми доҳиро аз муҷассама палмосида гирифта метавонам, гӯён мунтазири насби он рӯз мешумурд.

— Бобо, мудирамон дар маҷлис номи шуморо ҳам гуфтанд. Баъд бобои Ҷаббор, хеши Саидҷонино ҳастанд-ку, он кас пардаро аз болои нимпайкар фуруварданд. Мудир шуморо пурсиданд. «Чаро бобои Шокир нестанд?» гуфтанд.

— Ҳамин хел гӯй? Маро ҳам пурсид?.. Хайр, оқибат ҳайкала кушоданд, гӯй. Кори хуб шудааст, бачем, — мӯйсафед хабари овардаи набераашро фикран муҳокима мекард.

— Ҳа, директорамон гуфтанд, ки аввал шумо ба деҳаамон хабари инқилобу Лениро овардед. Аз зиндони Сибирь овард, гуфтанд. Ҳамин хел-чӣ, бобо? Шумо овардед?

— Ман хабар оварданам, рост. Аммо Ленинбоборо надидам. Дурӯғ гуфтан чӣ даркор?..

— Директор боз гуфтанд, ки одамон то ки Лениро бинанд, бобои Шокир чашмашро дод. Бобо, чашмонатонро душман Лениро набинад, гуфта кӯр кардагӣ-а?

Инъомчон чузвдонашро ба як гӯшаи кат тела доду ба рӯи гилем нишаст ва ба ду доғи ҷароҳате, ки ҷойи чашм дар зери миҷгонҳои бобо буд, ба диққат нигарист, чунон ки бори нахуст меида бошад. Сипас ба суҳан даромад:

— Муаллим вазифа супориданд, ки иншо нависам. Медонед, иншо дар мавзӯи озод — аз саргузашти шумо, бобо?.. Э, шумо намедонед!.. Сибирь шуданатон, чашмонатонро босмачӣ кӯр карданаш — ҳамаашро менависам, мефаҳмед? Сонӣ дар синф муҳокима мекунад... Мегӯед-а, бобо? Саргузаштатонро мегӯед, ман нависам?

— Майлаш, мегӯям. Аммо ту ҳам хоҳиши мана иҷро мекуни. Як бор ба назди ҳайкали Ленин-бобо мебарӣ. — Бобо-Шокир номи Ленинро ҳамеша бо эҳтиром ба забон мегирифт.

— Хуб шудааст, ҳозир барам?

— Не, азон катӣ меравем. Саҳарӣ барвақт туро аз хоб бедор мекунам, дастурӯ шуста...

— Ин хел бошад, Сибирь шуданатонро ҳозир мегӯед, — илтимос кард Инъомҷон. — Ҳамаи саргузаштатонро...

— Хайр, даркор бошад, мегӯям.

Пирамард лаҳзае абрӯ чин карда, хомӯш монд. Инъомҷон ҳар боре, ки бобояшро дар ин вазъият бубинад, ўро ба Рӯдакӣ монанд мекард. Риши сафед шаршара барин ба рӯи сина рехтагӣ, сари баланд, ҷабини васеи пуроцинг, дар ҳақиқат ба акси Рӯдакӣ монанд! Як бор Инъомҷон акси бобояшро кашид, ба сурати Рӯдакӣ монанд шуд. Муаллим ҳам шабеҳи Рӯдакӣ гуфт. Инъомҷон ҳарф назад, хайр, тасвири Рӯдакӣ бошад, Рӯдакӣ-да.

— Хуб, кадоме аз мочароҳоямро ҳикоя кунам? — пурсид Бобо-Шокир.

— Сибирь шуданатон... Сонй... Хабари инқилобро оварданатон... Ҳама, ҳамаашро...

— Ин воқеа аз инқилоб се сол ё чор сол пеш рӯй дода буд, — зуд ба сухан даромад бобо. — Оқподшою Гирмон ҷанг мекарданд.

— Як Оқподшо не, бо Германия Антанта ҷанг мекард, — сухани боборо ислоҳ кард Инъомҷон. — Зидди Германия се давлат — Россия, Англия, Франция...

— Аҷаб не, писарам. Аммо ҷанг кашол ёфт Оқподшо беҳол шудан гирифт. Асп даркор шуд. Фуқаро аспашона диҳанд, гуфт. Аспи камбағалона гирифтанд. Сарватмандон парвои фалак надоштанд. Дар он замон касе, ки молу пул дошт, гапаш гап буд... Ҳамон сола, ки падарам, бобои калониат аз дунё гузаштанд, ман раҳам ба худам, дар синни ту — дувоздаҳсола будам. Як марди аллоф аз Сойи Боло вақти ба бозор рафтани аз бозор омадан ба ҳавламон даромада, додом катӣ чой мехӯрд, улфат буданд...

— Истед, бобо, аллофаш кӣ? — сухани боборо қатъ намуда савол кард Инъомҷон.

— Одати сухана буриданат набуд-ку! — Норозӣ аз рафтори набера хомӯш монд бобо. — Хайр, дар охир мепурсидӣ, мегуфтам...

— Бобо, сонй аз ёдам меравад...

— Аллоф... Ин ҷаву гандуми одамонро харида мегирифту ба шаҳр бурда гарантар мефуруҳт... Ғаллафуруш-дия.

— Ҳа-а, фаҳмидаам... савдогар гӯед...

— Ана, ҳамон беинсоф баъди аз дунё гузаштани бобоят омада, ба ману модарбузургат гуфт, ки ҳосили

боғ баъд аз ин ду тақсим. Дар пеши фалон бой раҳматӣ падаратон аз ман пул гирифта, замин у мекунам боғатонро шарикхӯр карда буд... Чӣ ҳам мекунам, замин саҳту осмон баланд. Вай сарватманди беинсоф ҳам даъвои савдогара тасдиқ кард. Хулласи калом, ҳар сол ҳам аз ғалла, ҳам аз чормағзу ғулинг нисфашро ҳамон аллофи беинсоф омада мебард. Хирман бод мекардаму то вай омада ҳаққашро набарад, ҳаққам набуд, ки ним ман гандума осие кунам. Замона ана ҳамин хел буд... Э, сари гап кучо буд? — Бобо аз мақсад дур рафтаниро пай бурду лаҳзае андешида, соқит гашт. Сипас идомаи ҳикоятро боз аз аспгирии Оқподшо шуруъ кард: — Хонасалот эллиқбошӣ мо барин камбағалони як умр пояш ба рикоби асп нарасидагира ҳам, асп медиҳӣ гӯяд, мешавад! Э, аҷаб замонаҳое буд! Оқибат, беинсофию ноҳақӣ ба сарашон об рехт-дия... Мо — чор хонаводаи камбағал пул чамъ карда, аз Ниёзбеки сойчагӣ як асп харида, ба Оқподшо супоридем. Дигар илоҷ набуд... Хӯш... Сонӣ... Э, гап бисёр, агар ҳамаи онро гӯӣ, алфа лайла¹ мешавад... Аз миён як сол ё ним сол гузашт, аниқ ёд надорам, боз гапи нав баромад. Ин дафъа гуфтанд, ки Оқподшо сарбоз мегирифтаст. Мардум тамоми қору борашона таҳ карда монданд. Дар ҳама ҷо фақат гапи сарбозӣ буд. Мекуфтанд, ки дар ҷабҳа сарбозони Оқподшо набуд шудаанду ҷавонҳо рафта ба ҷанг мебаромадаанд. Сонитар гуфтанд, ки норозигӣ изҳор шудаасту ба Оқподшо тилгироф² задаанд, вай дар ҷавоб гуфтаст, ки майлаш, ҷавонони мусулмон омада, дар

1 Алф лайла — ҳазор шаб (арабӣ)

2 Тилгироф — телеграф (русӣ)

зовут³ ба ҷойи мастеровойҳо⁴ кор кунанд. Хайрияти кор, ниҳоятан ҳамин гап рост баромад. Ман ҳамон вақт ҷавони бӯзбалаи ҳаждаҳсола будам. Номама дар сари дафтар навиштанд. Хайр, дар пешонӣ ҷӣ навиштагӣ бошад, ҳамона мебинем-дия, гуфта тоқира нимта монда гаштам. Амакам дар тарафҳои Миёнкал чорьяккорӣ мекард, ногаҳон ба деҳа аҳлу аёлашро хабаргирӣ омаду уна ҳам ба феҳрест дароварданд. Вай баъди як ҳафта рафта, бо хӯҷаинонаш ҳисобу китоб карда омаду гуфт, ки дар Қиззах мардум сарсадо бардоштаанд, ба мардикорӣ намеравем, гӯён балво кардаанд, волостной⁵ гурехтаст... Қиззах мусулмонобод шудааст... Мо ин хабарро шунида, сахарӣ хеста, чортогӣ нонро ба камар бастему аз кӯҳ гузашта, роҳи Қиззахро пеш гирифтем. Дар деҳа мардум барои аз мардикорӣ монондани фарзандонашон ёфтаю сохташонро ба калонон хӯронда, хеле хонахароб мешуданд. Молдор молаша фурӯхта дод, заминдор заминаша... Мо ба ғайр аз ҳамин замини шарикӣ чизи дигар надоштем. Ҳеҷ гоҳ фарзанди камбағала монда, бойбачаро ба мардикорӣ намебаранд-ку! Беҳтараш ба Қиззах рафта, ба шӯришчиён мадад шавем, гуфтем. Балки зӯр ояд, губурнотур ҳам тарсида, ба Оқподшо гӯяд, ки аз баҳри мардикоргирӣ барояд. Решаи Оқподшо ҳам ҷунбида мондагӣ, мегуфтанд-дия!.. Аммо, ман ба ту гӯям толеи мо боз пастӣ кард, фоламон чап омад. Губурнотур аскарӣ бисъёре фиристодаст, бо тӯпу пулумут Қиззаха хароб карданд. Одам тут барин рехт. Ману амакам баргашта, ба деҳа омадем. Аз миён

3 Зовут — завод (русӣ), корхона

4 Мастеровой — мастер (русӣ), усто

5 Волостной — управляющий волостью (русӣ), устондор

як ҳафта нагузашта буд, ки аз паямон миршаб омада, дастамона баста, пешандоз карда бурд. Ана, бо ҳамин рафтан баъди чор сол ба деҳа баргаштам.

— Амакатон-чӣ? — пурсид Инъомчон.

— Амакам... дар роҳ сармо хӯрда, дар зиндони шаҳри Иркутск аз пой афтод. Ба беморхонаи зиндон бурданд. Рӯзи дигар аз кор меомадем, ки дар шаҳр Николай гуфтагӣ дастъёри духтура дидам, дар танаш чомаи қаламбофи амакам. Дилам таҳ кашида рафт. Рост ба беморхона рафтам. Амакам шаб аз дунъё гузашта будаст... — Бобо лаҳзае хомӯш монд. — Дар ҳамон ҷо ба хок супурдам... — гуфт вай дар поён. — Э, чӣ рӯзҳое аз сарам гузашт... Чор сол дар кучоҳо набудам, бо чӣ одамоне ҳамнамак нашудам!.. Савод баровардам, одаму олама дидам, неку бада шинохтам. Дар ҳама ҷо зулм, ноҳақӣ, беинсофӣ... Лекин дар дунъё одамони асил, мардони ҳалол кам набудаанд! Ана, ҳамонҳо ба ман гапу кори Ленина фаҳмонданд... Гапу кори Ленин ростию адолат бошад, ман тарафи вай гуфтам. Одам ба ҳар саҳтӣ тоқат мекунад, аммо ба беадолатию беинсофӣ тан додан мушкил будаст... Хайр, сонӣ дар Футурбург⁶ инқилоб шуду мо ҳам озод гаштем. Ба деҳа омада, гапчию кор чӣ фаҳмонам, ба даҳанкалонони ин ҷа шум намудам... — Бобо-Шокир лаҳзае фикр карда, монд. Таҳхонаи хотироти худро мекофт, тагурӯ мекард, сара менамуд, худ ба худ муҳокима дошт, ки чиро гӯяду чиро не. Охир ҳарф бисъёр, кадом яктоашро гӯяд.

— Рӯзе ду савор аз роҳ мегузаштанд, маро чеғ заданд. Якеаш — марди миёнсоли ношинос, дар танаш чомаи олак, дар сараш тоқии чуст, ришу муйлабаш чаидча — кӯтоҳ қайчӣ задагӣ. Дигараш — Соҳиб гуфтагӣ ҳамдеҳаи худамон, ки пештар дар хизмати бойҳои Лоиш буд, — гуфт Бобо-Шоқир ҳикояташро мухтасар карда, ба нияти зудтар ба сари матлаб омадан. — «Канӣ, фуруед, чой хӯрда равед», — гуфтам аз рӯи одати маъмула. «Не, раҳмат, ягон вақти дигар», — гуфт Соҳиб. Сонӣ ба меҳмон ишора карда, шиносона намуд: «Ин кас аз волост омадагӣ. Дар хусуси даъвои аллофи Сойи Боло як ариза карда бед, ҳал мекунем. Ҳеҷ натарсед. Фаҳмида монед: ҳозир ҳукумат — ҳукумати камбағалон!»

Аз қарнайчӣ як пуф, гӯён як ариза навишта рафтам. Дар бадали ду рӯз тафтиш карда, даъвои уна беасос бароварданд. Боғу, замин боз аз онҳо худамон шуд. Панҷсола ҳосили аз мо гирифтагиша ҳам рӯёнда доданӣ шуданд. Ана, ҳамон рӯзҳо бо он номард тезу тунд шуда будам. «Хайрият ки Ленин будааст, Ҳукумати Шӯро будааст, пушту паноҳи камбағалону бечораҳо. Дар шумо инсофу имон намонда будаасту мо — беҳабар, — гуфтам ман. “Телба нашав, ба ин дурӯза абри даргузар худатро нафиреб, бача”, — гуфта дӯғ карда буд вай. «Ҳой, — гуфтам, — агар дар ҳамон замони амиру Оқподшо ҳам агар медонистам, ки ту беинсоф дурӯғ мегӯӣ, ду чашмата кофта мегирфтам...» Хулосаи калом, бо ӯ хеле тую ман кардем.

Дертар дар деҳа маро раиси шӯро интиҳоб карданд. «Беваю бечораҳоро ҳимоя кун», гуфта барои

зарурат ду милиса ҳам доданд. Замона нотинч буд-дия. Мардум овоза карданд, ки гӯё худи Ленин амр кардаст, ки Шокири Сибира раиси шӯрои Наврӯд таъин кунанд... Баъд босмачӣ баромаду қатори панҷ-шашта бойбачаҳои аламноқ ҳамон аллофи Сойи Болоӣ ҳам ба босмачӣ ҳамроҳ шуда рафт. Аҳли деҳа, агарчи худашон изҳор накунанд ҳам, ба ду гурӯҳ тақсим шуда буданд: гурӯҳе тарафдори инқилоб, гурӯҳе хостгори тартиботи амири. Сари халқ гаранг, дӯсту душманро фарқ кардан мушкил шуд...

Бобо-Шокир хомӯш гашт. Воқеаи кӯр карданашонро боз нагуфт. Аммо Инъомҷон ваъдаи бобояшро хотиррасон кард.

— Э-э, аслан, ин гапи менавиштагӣ ҳам не, — Бобо-Шокир ба ночор он воқеаро ба гуфтан сар кард. — Як шаб деҳаи мора душман зер кард. Милисаҳо ба мо хиёнат карданду ба тарафи онҳо гузаштанд. Дусад нафар шаб дар ҳавлии Халилбой хӯрок хӯрда, сонӣ даҳ нафарӣ барои хоб дар ҳавлиҳои мардум тақсим шуданд. Рӯзи дигар чоштгоҳӣ маро гирифта пеши кӯрбошӣ бурданд. Хеле лат доданд. Ростӣ гап, аз ҷонам даст шустам. Ногаҳон ҳамон аллофи Сойи Болоӣ пайдо шуду ба гӯши кӯрбошӣ чизе гуфт. Сонӣ нокас ба ман заҳрханда карду пурсид: «Ку, акнун бигӯ, Ленина дидӣ? Ҳукумати шӯрот барқарор аст?» «Худатон мебинед-ку, барқарор, боз чиба аз ман мепурсед! Ҳукумати шӯро зафар ёфта бошад, аз адолаташ ёфт. Оҳи халқ беасар намонанд», — гуфтам. Онҳо ту кофир, ба кофирҳо фурӯхта шудӣ, ватаната, дину мазҳабата фурӯхтӣ, ҳамаро ба бединӣ ташвиқот мекуни гӯён, маро куллан аз

ҳаллоҷӣ гузаронданд. Баъд Ленина дидӣ ё не, гӯён боз зарбу лат карданд. Гуфтам, ки надидаам, аммо зинда бошам, мебинам! «Зинда бошӣ ҳам, намебинӣ, балвогари кофир!» гӯён боз лағаткӯб карданд. Хулласи гап, нимҷон карда, сонӣ... сонӣ ба чашмҳоям мил зада, бароварда партофтанд... Гумонам, баъди аз ҳуш рафтнам ҳамон аллофи нобакор ин корро кард-дия...

Бобо-Шокир оҳи сангине кашиду хомӯш гашт. Инъомҷон ҳам лаҳзае дар фикр монд. Сипас бобо аз ӯ пурсид:

— Ҳайкал аз замин баланд аст-чӣ?

— Не, қади ман мерасад.

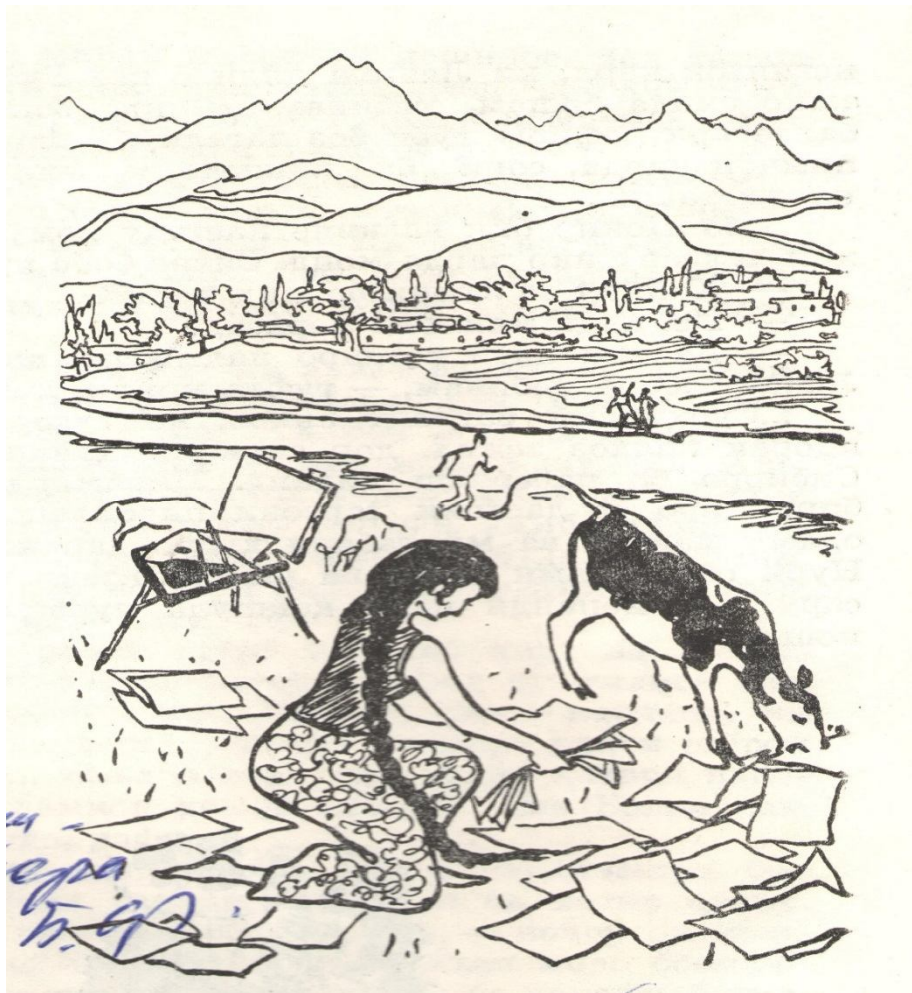
— Дастам катӣ рӯяшона палмосам, аз ҳайкал дидори Ленин-бобора мебинам, — гуфт мӯйсафеди нобино.

...Субҳидами барвақт онҳое, ки гузарашон ба тарафи идораи колхоз афтод, дар бари муҷассамаи нимтанаи Ленин Шокири Сибирро бо наберааш диданд. Пирамарди нобино тимсоли биринҷиро бо дастони ларзони пиронааш палмосида, симои Ленинро дар хотир нақш мекард. Нури сапедадами сахар ба риши сафеди нуқратоби бобо ба сару рӯи монанди ноки қоқшуда пуруҷинги вай файз мепошид.

Инъомҷон аз ин кори бобо хичил, дар изтироб ба атроф менигарист.

Соли 1970.

ДАР ЧАРОГО

*Ишкро оғоз ҳаст, анҷом нест.
Саъдӣ.*

Офтоб акнун як қади найза баланд гашта буд.

Ромиш гӯсолаҳоро ба марғзори канори даръёча овард. Ҳоло онҳо аз алафи тоза сар намебардоштан. Вай ба балои тахтасанге нишасту ба соҳили муқобил чашм андохт: болои талу теппаҳоро чанғали анбӯх пӯшида буд. Фақат аз ҳар ҷо-ҳар ҷои ин махмали сабз шаҳу зовҳо сар бароварда буданд. Ана харгӯшаке аз чанғал давида баромаду дар сабзамайдони соҳили рӯд лаҳзае бозистод, ба ду пой қафояш рост шуда ба атроф назар кард... Ларзидани пойҳои онро Ромиш равшан дид. Бозе худро ба дарахти канори рӯд заду дар чанғаш гунҷишкero чирикқос занонда парида рафт.

Ромиш имрӯз танҳо аст. Субҳидам ҳамкораш Сабо хоҳиш кард:

«Имрӯз ман рафта наметавонам. Кори зарур дорам... Як худат ўҳда мекуни?.. Ҳеч набошад, то пешин? А?»

«Э, рафтан гир, хавотир нашав. Хурд нестам-ку!» — гуфт вай дар ҷавоби ў.

Сабои чашмсабз ва Ромиш дар мактаб ҳам ба якдигар меҳрубон ва наздик буданд. Баъзе бачаҳо мазох мекарданд, духтарон таъна менамуданд, аммо ба дӯстии онҳо ҳеч чиз халал расонда наметавонист. Сабо духтари хушрӯй не, аммо бенур ҳам не. Лекин ба Ромиш хусни вай не, ҳамту худаш маъқул. Баъди ба омӯзишгоҳи наққошӣ рафтаниаш Ромиш аҳд кард, ки ба Сабо мактуб навишта, рози қалбашро боз кунад, аммо ҳеч чуръат накард. Сонӣ тасмим гирифт, ки ба таътили тобиствона меояду албатта розашро ба Сабо мегӯяд, дигар таъхир кардан мумкин не. Сабо аз вай ноумед гашта бо як ҷавони дигар қавлу қасам карданиаш мумкин. Ана, таътилот ҳам шурӯъ шуду вай ба деҳа омад. Аммо ҳоло фурсати ин ҳарфҳо не — модараш маризанд. Сабо ҷӣ фикр мекунад: дар хона модараш бемору ин ҷавон ҷӣ

хаёлхо дорад! Сонй ... ҳоло барвақт... вақти ин гапҳо не, — мегуфт вай худ ба худ. Ман акнун ҳабдахро пур кардам. Сабо аз ман як сол хурд... Эҳ, тезтар очаам сихат шуда, ба по мехестанд. Ҳозир апаам нигоҳубин мекунанду ман ба ҷои вай Сабо катӣ гӯсолабонӣ мекунам. Таътил ба охир расад, баъдан чӣ мешавад?

Ҷӯро дар деҳа ҳоло ҳамчун домпизишк мешинохтанд. Воқеае рух доду Ромишро ба ин касб муаррифӣ кард: Нағмагари думоҳа аз юнучкаи нав сер шуда, варама карду қариб, ки мурад. Ромиш ба тарафи молпарваришгоҳ давид, аммо дар он ҷо гуфтанд, ки байтор нест. «Гӯсола дар ҳоли мурдан аст, чӣ кор кунам?» гӯяд, мудир китф дарҳам кашида гуфт: «Аз дасти ман чӣ меояд, писар, ман духтур набошам». Ромиш ба хунсардии вай ҳайрон шуд. Ба молу мулки колхоз баъзеҳо бепарвой мекунанд, вале то ин ҳад фориғбол буданро надида буд. Баъдан вай шитобон ба сари гӯсола расид. Нағмагар дар дами ҳалок буд. Ҳамроҳи Сабо зуд оташ равшан карду дами кордашро ба он дошта, аз уфунат пок сохт ва шиками варамидаи гӯсоларо шикоф кард. Бодро бароварду ҳам шикамба ва ҳам пӯсти Нағмагарро бо сӯзани ба алав доштаи Сабо бо риштаи оддӣ дӯхт. Сипас гӯсоларо то шом баста нигоҳ дошт, то ки такон нахурад. Ғайриимкон, вале гӯсола сихат ёфт. Ҳоло дар русто аз наққошии ӯ ҳарф занед, даст меафшонанд, аммо дар хусуси чарроҳии вай хурду бузург ба таҳсин лаб кушода, «дасташ сабук будаст, худо умраша диҳад» мегӯянд.

Ромиш баъди он ки нишаста, андаке нафас рост кард, бархосту марғзорро давр зада доништан хост, ки чару ҷӯи гӯсолаҳо ногапон афтада маъҷуб мешуда набошад. Дар пеш — сой, ду тараф бо шаҳу зов — қалъабанд. Гӯсолаҳо аз ин марғзор фақат қафо гашта

берун рафта метавонанду бас. Вай ана ҳамин роҳи қафоро гирифта, дар сояи зарбед қарор гирифт. Асбобу анҷоми рассомиро кушода, бо сиёҳқалам ба кашидан шуруъ кард. Ҳоло дар маҷмӯаи наққошиҳои ӯ хеле лаҳзаҳои дилчаспи чарогоҳ акс ёфтааст. Вай соли аввали омӯзишгоҳро ба итмом расонида, альон донишомӯзи соли дуввум ҳаст. Албатта, тасвирҳояш ҳанӯз хом, мазмунан рангин ва амиқ не. Шояд замоне рассоми моҳир шавад, шӯҳии ин гӯсолачаҳои шайтонро мукамал тасвир мекунад. Чунон наққошӣ кунад, ки ҳар кас бинад, ба димоғаш бӯи марғзор ояд, баоси гӯсолаҳоро баръало шунавад.

Бо таҳдид ба Алмос пуфу куф қардани Майдаяки думсафедро тамошо кунед! Сағ монанди баҳодуре, ки шӯҳию густоҳии кӯдакро тамошо дорад, бо як вачоҳати аҷиб ба гӯсолача нигариста гур-гур мекунад. Гурриши сағ дар ин гуна мавридҳо таҳдидомез нест, балки мисли оҳанги лабханд ва ё ҳазлу навозиш дошта аст. Ана, Олуфта шабеҳи аспӣ пойга гирдогирди марғзор метозад. Одати вай ҳамин тавр аст, баъзан худ аз худ бесабаб, баъзан ягон гурмағас газад, аз аламаш ба тохтан сар мекунад. Олуфта ном гирифтани вай беасос нест: ҳамеша худро покиза нигоҳ медорад, танаширо лесидагеш — лесидагӣ. Сағриҳояш ҳамеша шона задагӣ барин.

Наздики нисфирӯзӣ сояе рӯи қоғаз лағжиду Ромиш сар бардошта Сабор дар канораш дид.

— Оҳиста омада, тарсондан мехостӣ?

— Дилу гурдаата фаҳмам гуфтам... Уф-ф... Накофтагӣ чой намонд, — Сабо оҳиста ба рӯи харсанг нишаст. — Нохост ба ёдам расид, ки ҳамин чора таъриф мекардӣ. Ин қадар барвақт баровардӣ? Гуфтам-ку баъди дуртар рафтани пода барор, — мисли мошини чокдӯзӣ тез-тез ба ҳарф даромад Сабо.

— Ҳаво тасфад, гӯсолаҳо алаф намехӯранд.

— Ромиш, самбӯса мехӯрӣ? Гир, самбӯсаи кадугӣ,
— Сабо як даста самбӯсаи қоғазпечро ба рӯи санг монду наздиктар омада, ба расми кашидаи чавон зехн монд.

— Сонӣ... — Ромиш бо лаҳне гуфт, ки мисле ба корам даҳолат накун, буд.

Сабо гӯсолаҳоро аз офтоб ба соя, ба ҷониби бедҳои соҳили рӯд ронд.

— Тезтар! Ба соя гузар! Офтоб мезанаду мемури! — бо гӯсолачаҳо гуфтугӯ мекард вай. Алмос хомӯш думболи вай мерафт.

— Меомадам, дар роҳ Зафара дидам, — баргашта омада ба сухан даромад Сабо. — Вай имсол мактаба тамома кард, акнун ба шаҳр рафта хонданӣ. Мегӯяд, ки кошки ба ҷои Ромиш бо ягон баҳонае ман ҳамроҳат кор мекардам. Гуфтам, ки Ромиш бо ягон баҳона не, ба кори зарурӣ банд аст. «Э, медонем, — мегӯяд, — кор — баҳона». Бачаи аҷоиб-а? Камтар худааш таъриф кард, рости дурӯғи шунидаашро ба худааш часпонда хеле гап зад, «ха-ха» гӯён гӯш кардам. — Сабо ба авзои писарак зимнан зехн монда, менигарист. Ӯ мехост бифаҳмад, ки ҳарфҳои ӯ ба Ромиш чи гуна таъсир дорад.

Ромиш чизе нагуфт. Ӯ тарҳи марғзор, кӯҳ ва гӯсолачаҳои бозингарро рӯи қоғаз меовард. Сабо гоҳ ба наққошии Ромиш ва гоҳе ба чеҳраи чавон нигариста, беист ҳарф мезад.

— Имтиҳони шумо ҳам саҳт будагист-а? Ту аз ҳамааш аъло гирифтӣ ё чор ҳам дорӣ?

— Дорам, — аз кораш сар набардошта ғурунғос зад Ромиш.

— Ман ҳам дута чор дорам, — яктааш аз физика, дигараш аз нақшакашӣ... Ромиш, ту баъди омӯзишгоҳ ба Академияи рассомӣ меравӣ-а?

— Намедонам.

— Меравам гўй, ин қадар хоксорй накун!

— Модарам — бемор... Дастанхо. Кор карданиям. Агар илочаш мебуд, гоибона мехондам.

— Хайр, сихат мешаванд, нигарон набош, — монанди бузургсолон дилбардорй кард Сабо. Баъди сонияе аз чои дигар ҳарф шуруъ кард: — Зафар ба институти политехникй хуччат супоридаст. Як шиносашон будаст, ваъда кардаст, ки кумак мекунад.

— Шарм накарда ҳамин хел гуфт? — Ромиш бо таассуф сар ҷунбонд. Вале ин дам аз дилаш гузашт, ки мардум вақтҳои охир аз ин қабил корҳо хичил не, баръакс, ифтихор мекунанд.

«Агар ба Ромиш малол нашавад, гашти рӯз, тафси ҳаво гардад, чарх зада, ба наздатон меравам», гуфт. Ман гуфтам, ки биё, омадан гир.

— Аҷоиб, барои чй ман аз омадани вай малол мешудаам?!

— Намедонам. — Кӯтоҳ ҷавоб дод Сабо. Сипас зуд аз боби дигар сухан сар кард: — Ман ҳоло ба як қарор наомадаам. Намедонам ба хондан равам, ё дар парваришгоҳи мол кор кунам?.. Агар ту дар шаҳр бошй, ман ҳам рафтанй.

— Аҷоиб... — абрувонашро чин кард Ромиш, вале дигар ҳарфе назаду худ ба худ китф дарҳам кашид.

Ҳоло вай дар рӯи қоғаз бо сиёҳқалам акси сагро мекашид. Агарчи Алмос ин дам дар канори рӯд гаштугузор дошт, Ромиш сурати онро дар рӯи харсанг, чашму гӯшаш ба ҷониби гӯсолаҳо тасвир мекард. Саг гӯшҳои кӯтоҳ буридагиашро сик карда, гӯё хатареро эҳсос карда бошад, ба ҳамла омода буд. Аммо авзояш, хушҳол барин.

— Саги хатар пай бурда ин хел намешавад.

— Ҳа-а...— Ромиш як чашмасро нимкоф карда ба акси кашидааш бо диққат нигаристу сар такон дод.

Баъд ба ислоҳи тасвир шурӯъ намуд.

— Очаатро духтур дид охир? — пурсид духтар баъди шумурдани гӯсолаҳо.

— Чӣ гуфт? — баъди он, ки Ромиш бо аломати тасдиқ сар чунбонд, боз савол кард Сабо.

— Ба қарибӣ аз ноҳия духтурҳои калон меомадаанд. Онҳо бинанд, сонӣ ба беморхонаи шаҳр мефиристонем, гуфтанд.

Ба миён сукут афтод. Абрӯвони борику теғдори духтар гирех шуд, дар чашмонаш асари андӯҳ падидор гашту дилтангона оҳе кашид.

— Очама мебаранду таҳсили ман ҳам сар мешавад... Апаам, танҳо, — гуфт Ромиш.

— Шабҳо ман ба назадаш рафта хоб мекунам.

— Ба гуфтан осон. Додою очаат иҷозат медиҳанд-чӣ?

— Мемонанд.

Аммо аз оҳанги суханаш фаҳмидан душвор набуд, ки барои иҷозати волидайн мебояд хеле талош кунад.

Сабо бархосту гӯсолаҳоро аз назар кард.

Се гӯсолача ба болои шахи баланде баромада «мерақсиданд». Сумҳояшонро сахт-сахт ба санг кӯфта, думҳоро сих карда, гоҳ ба навбат, гоҳе ҳар се баробар частухез кардани онҳоро дида, беихтиёр хандаи кас меомад. Ба таври худ гӯё мусобика мекарданду дар раксу частухез маҳорати худро намоиш меоданд. Боз сахнаи ёфташонро бинед! Як шахи баланде, ки рӯяш ба қадри як суфа ҳаст ё не! «Ҳамин лаҳза яктоаш парида меафтаду маъюб мешавад», дар дил гуфт Сабо ва бархоста ба он сӯ рафт. Алмос ҳам хомӯш аз қафои вай равон гашт.

Сабо аз тарафи боло ба гӯсолаҳо наздик мешуд, ки ин дам Ромиш ўро боздошт.

— Аз боло нарав! Аз ту рамида худаша ба поин меандозад. Аз поин ҳай кун, — маслиҳат дод вай.

Сабо ба таҳи зов рафту дастонашро афшонда “чу-чу” гуфт, Алмос бо таҳдид “ак-ак” карду гӯсолачаҳо бо раҳи баромадашон аз шах фуромаданд.

Қурси офтоб рост ба фарқи сар меомад. Гармии рӯз ба авҷаш расида буд. Гӯсолаҳо тўда-тўда гашта, худро ба соя мезаданд. Шайтонаку Қашқа соя наёфта, сарашонро ба панаҳи санг ҷо карданд. Алмос бо даҳони бозу забони овезон ҳалқак мезад.

Ромиш ва Сабо гӯсолаҳоро ба тарафи болооби рӯд, ки дарахтони соя дошт, ронданд.

* * *

Баъди пешин онҳо гӯсолаҳоро ба ангори назди Кафтархона бурданд. Азбаски замини ин ҷо обӣ аст, баъди дарави гандум ангор серпечак, воту лаби ҷўйҳо алафзор буд.

— Сабо, хушъёр шав, — таъкид кард Ромиш, — поёни ин ангор нахўдзор будаст. Нохудогоҳ гӯсолаҳо гузашта, нахўди пухта расидаро ба замин яксон накунанд.

Сабо аз ў дуртар сари санг нишасту таронаеро бо овози паст тараннум мекард:

Даръё, ки калон шавад, шинояш кӣ кунад?

Ду дил, ки яке шавад, ҷудояш кӣ кунад?..

Насим мўйҳои аз зери уребча ҳалқа зада баромадаи ўро ларзонда бозӣ медоронд. Вай имрӯз кокулонашро ҷамъ карда, бо уребча ба пушти сараш баста буд, ки дар натиҷа рўяш пурра бо тамоми латофат дар назар ҷилва

мекард. «Пӯсти сафеди рӯяш дар офтоб ҳам сиёҳ намешавад, — худ ба худ гуфт Ромиш. — Ачабо, чашмонаш шишай сабз барин кап-кабуд. Умуман, дар деҳаи мо кабудчашмон бисъёранд. Мӯяшон хурмоию чашмонашон ё сабз, ё обӣ... Ҳафтаи гузашта, шаби ба осие гандум бурданам, Сабо ба хона мо омада, ҳамроҳи апаам чомашӯӣ кардаст. Соатҳои дувоздаҳи шаб аз осие омада, табъам хира шуд. Ҳаминаш кам буд! Бачаҳо фаҳманд, чӣ мегӯянд?! Зафар баринҳо шунаванд, «э, вай занаш барин, шабҳо рафта хоб ҳам мекунад», мегӯянд. Шояд, барои ин кор аз додою очааш гап шунидагӣ барин... Ба ҷои апаам ман ба гӯсолабонӣ бароям, чӣ қадар ғур-ғур карданд, ҳатто ба молхона рафтанд... Қадом аз рӯзҳо аз дасташ пиёлаҳоро ба ҷӯй сар додаст, очаш чанг кардаанд, гуфтаанд, ки хуши ту духтар дар ҷояш не, бирав ба хонаи ҳамун бача дарою шин...»

* * *

— Ромиш, барои чӣ сурати мана намекашӣ? Фақат кӯҳу дарахт, сағу гӯсола... Ягон бор акси мана каш. Ё намехоҳӣ? А? ... Эҳ, агар ман рассом мебудам...

— Чӣ кор мекардӣ?

— Сурати тую Алои Хаппака дар як ҷо мекашидам. Ҳар ду ба ҳам монанд, дамдузед.

— Ягон рӯз наққошӣ мекунам ... Усто шавам, — Ромиш инро гуфту гӯё нафареро фиреб карда бошад, худ ба худ хичолат кашида сурх шуд. Сониян аз мавзӯи дигар ҳарф боз кард: — Момои Гулсум ҳоло ҳам танҳо зиндагӣ мекунанд-а?

— Ҳа. Колхоз ёрї мекунад. Худашон ҳам бақувват, рӯзаш катї дар полизашон чунбучӯл мекунанд. Ҳосили сабзию пиёзашон чунон нағз!

— Ҳазл не, модари Қаҳрамони Иттифоқи Советї!

— Мардум ба шӯхї худи он каса қаҳрамон мегӯянд.

— Ман ягон бор рафта, сураташона кашиданї.

«Модари қаҳрамон» ном мемонам... Аммо шарм медорам.

— Ту аз ҳама чиз шарм медорї. Намедонам, агар ягон духтара дӯст дорї, чї кор мекунї? — Сабо аз сухани гуфтагиаш хичолат кашида, рӯяшро бо дастонаш пӯшида хандид.

— Агар нағз бинам, сураташа мекашам, — гуфт Ромиш рӯяшро аз вай гардонда, машғули рангомезї. Баъд илова кард: — Шояд наққошї карда бошам...

— Канї, ба ман як намой, — хоҳиш кард Сабо бо шӯхї. — Гӯй, вай кї худаш? А? Сурати кира кашидї?

— Инаш — сир... Ба ҳеч кас намегӯям.

— Хайр, гӯй, илтимос. То нагӯй, намемонам, — бархоста наздик омад Сабо.

— Э, рав-е! Шухї кардам! Ҳазлро намедонї?

— Қасам мехӯрам: ба ягон кас гӯям, ҳар чї шавам!

— Ҳеч кас не! Фаҳмидї? Сурати момои Гулсума мекашам.

— Не, росташа гӯй, боз кира? — Сабо ба асаби вай расида, мӯқаламро аз дасташ гирифт. — Аввал гӯй...

— Бас кун, ман ҳазл кардам, — Ромиш зарфи шишаиро гирифтуби рангини онро холї кард ва барои оби тоза овардан ба тарафи рӯд равон шуд.

Сабо аз қафои вай нигариста, дар хаёл монд.

— Рӯзе сурати худата мекашам, — дуртар рафта гуфт Ромиш. Вай бо як табассуми шармгинона асроромез ба духтар нигаристу қадамашро қавитар гузошт.

— Ман рухсат надихам-чӣ? — гуфт Сабо ишваомез, аммо Ромиш сухани ӯро нашунид ва ё фаҳмида бошад ҳам, ҷавобе надода ба раҳаш идома дод.

Ӯ зарфи шишаиро шушта ба он оби тоза гирифтунг ангорро давр зада ба тарафи нахӯдзор гузашт. Се-чор гӯсолаи ба нахӯдзор наздик рафтаре қафо ронду худ ба тамошои нахӯди навухта саргарм шуд.

Сабо ба саргармии ӯ нигариста, таачҷуб мекард: «Гӯё нахӯдро дар умраш бори аввал меида бошад, зехн мондани уна нигаред», — таачҷуб мекард духтар.

Аз он тарафи сой ду нафар бачаи қад-қадӣ об дар даву тозро дида, сараввал Сабо эътибор надод. Бачаҳо дар рӯ ба рӯи Сабо қарор гирифтанду ба болои харсанге баромада бо ҳар гуна ишораҳо фаръед карданд:

— О-о-ми-и-н!

Чӣ гуфтани онҳоро фаҳмидан намешуд.

Баъди он ки чанд бор сайъ карда, матлаби худро фаҳмонда натавонистанд, бачаҳо маслиҳат карданду баробар фаръед заданд:

— Ро-о-ми-и-шш!

Ромиш бо изтироб пештар давида рафт.

— Ҳо-о-о!.. Чӣ гап?..

— Баландтар фаръед кун, — саросема шуд Сабо.

— Чӣ-й? — Ромиш боз пештар рафт.

— Очаат... данд... — бод ба гӯши онҳо чанд ҳичои нотамодро овард.

— Чӣ-и?

Бачаҳо бо маслиҳат «як-ду-се» гӯён, баробар фаръёд карданду матлаб равшан гашт.

— Биё-ё-ё!.. Очаатро мебаранд! — Бачаҳо ин се калимаро такрор ба такрор мегуфтанд.

— Сабо, аз гӯсолаҳо бохабар шав!

Ҳанӯз Сабо ба суҳан даҳон боз накарда буд, ки Ромиш дур рафта буд. Вай аз сангу буттаҳо чаҳида, мисли бод ба чониби деҳа мерафт. Бачаҳо ҳанӯз ҳам фаръёд доштанд. Сабо муддате аз думболи вай нигариста истод. Сипас як оҳи сангине кашиду гӯсолаҳои ба ҳар тараф парешон гаштаре гун кардан гирифт.

Гӯсолаҳоро чамъ карду ба соя рафта муддате ғамгин нишаста буд, ки Зафар пайдо шуд. Сабо аз омадани вай мамнун, мушкили ба сари Ромиш омадаро гуфт.

— Хеле ҳам ҷои хилватро ёфтед, — суҳани Саборо аз хусуси бемории модари Ромиш ва имрӯз ба бемористони ноҳия бурданашонро бурид Зафар. — Сабо, ту, ба назарам, рӯз аз рӯз хушрӯтар мешавӣ!.. Ё ба чашми ман аз ҳама хушрӯй менамой, намедонам... Ягон сир ҳаст... Ман ҳудам ҳам ҳайрон... — Зафар бо ин суҳанон ба Сабо ҷафстар нишаст.

— Ин чӣ қилиқ?!.. Чӣ ғап?.. Э-э... — ҳайрон шуд ва дасту по хӯрд Сабо. — Усунтар шин! Шарм намедорӣ?!

— Шармаш чӣ?.. Ҳиё... Шарм дар бозори чарм...

— Ҳой, маст-пастӣ-чӣ? — чашмони Сабо калон-калон гаштанд. — Хез, дуртар шин!.. Э-э, Шарм... — Сабо барҳоста, аз ӯ дуртар нишастани шуд, аммо Зафар аз дастӣ ӯ гирифт.

— Ромиш катӣ... Ромиш катӣ шарм намедорӣ?! Чӣ, ман аз вай камам?

— Ин чӣ гуфтагет?

— Э-э, худатро ба нодонӣ назан!.. Кӯр не ман, ҳамааша медонам.

— Чира медонӣ?! — ранги рӯи Сабо мисли дока сап-сафед шуд.

— Ҳа, хайр, мон... Ман ту катӣ ҷанг карданӣ наомадаам. Баръакс... Биё... аз ман наранҷ... Сабоҷони хушрӯ... — вай боз ба духтар наздик рафт.

— Ҳа-а... Ана, гап чӣ!... — чашмони Сабо кашида шуданд.

— Ба дилат нагир. Ман... тура нағз мебинам... Барои ҳамин... Худат медонӣ, — Зафар сари роҳи Саборо гирифтубо дастонаш аз ду дасти духтар маҳкам дошт.

— Сар те! — бо ғазаб теғ кашида, ба вай нигарист Сабо.

Зафар дахонашро боз карда, табассум карду дасти ӯро сахттар фишурд.

— Сар те!.. Дод мегӯям! — Сабо худро такон дода, дасташро аз дасти ҷавон раҳо кардан хост.

— Дод гӯй... Худат шарманда мешавӣ, — хунсард табассум карда дасти ӯро раҳо намекард Зафар. — Хайр, биё мешинем, — ӯ Саборо оғӯш карданӣ шуд, аммо духтар ӯро тела дод.

— Алмос!.. Алмос! — фаръёд кард вай.

Саг дар як сония аз кучое ҳозир шуду бо нигоҳи савол ба чашми духтар нигариста думашро такон меод ва гӯё гуфтан мехост: «Бифармо, чӣ хизмат?» Зафар аз тарс худро ба кафои Сабо гирифта буд. Ҳарчанд, ки саг

БАҲРОМ ФИРЌЗ

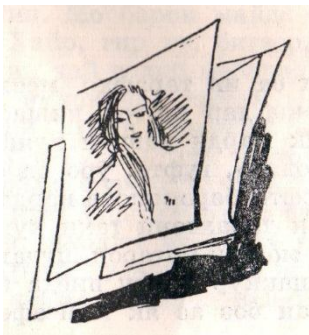
ба вай безътибор буд, ҷавон аз саги бузургҷусса ҳаросид
ва дастони духтарро раҳо кард.

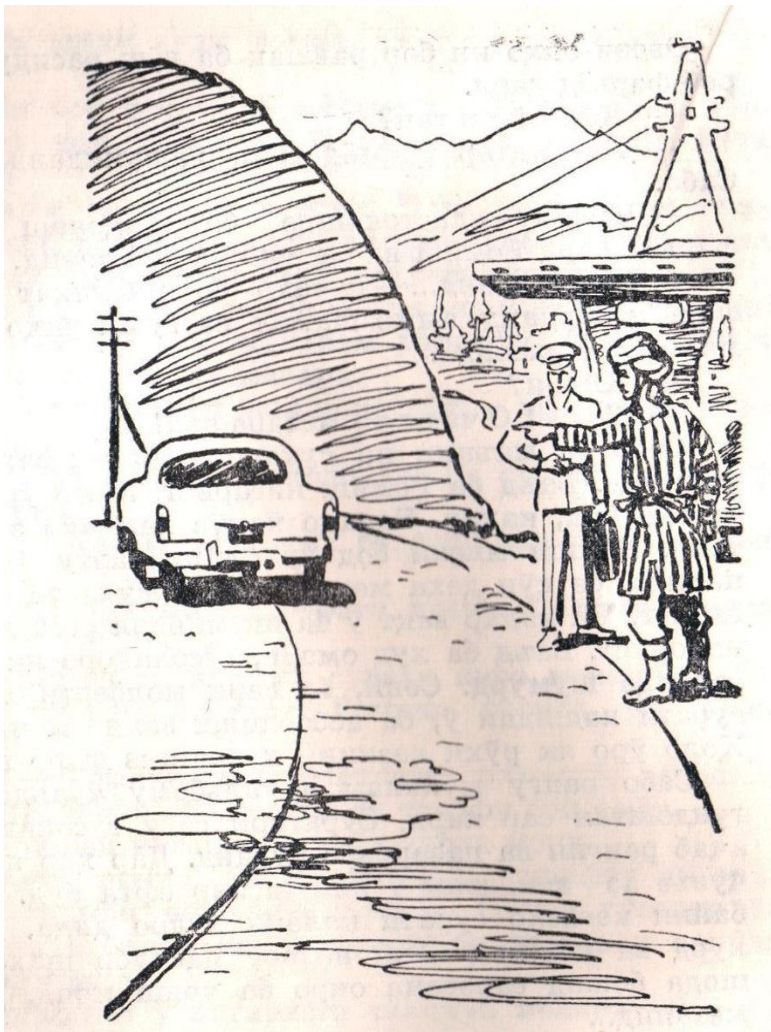
— Канӣ, тезтар! — Сабо ба вай амр кард. — Бо
кадом раҳ омада бошӣ, ҳамон раҳ катӣ... думата хода
кун!

Сабо баъди рафтани Зафар хеле вақт хомӯшу пакар
ва бедимоғ нишаст. Қалбаш ноором ва авзояш хиратабъ
буд, чӣ кор карданаширо намедонист.

Вақте ки рӯз гашт карду вай чизу чораширо
гундошта, асбобҳои Ромиширо чамъ мекард, лаҳзае
наққошиҳои ӯ диққаташиро кашид. Ногаҳон... Ин чӣ?
Дар байни наққошиҳо акси худи вай... Хандида
менигарад... Як гесӯяш ба пеш афтадагӣ... Дар
чашмони Сабо ашк таровид. «Дӯст медорад», гуфт вай
зери лаб бо чашмони ашколуд табассум карда.

Солҳои 1973-78.

ПАДАР ВА ПИСАР

Амон бори аввал, ба ин тараф меомад. Ё аз автобус фурумаду аз нафарони дар истоғо истода роҳи

деҳаи Осмонсойро пурсон гашт. Як марди навҷаи хушбурут аз ҷояш бархесту «ин тараф биё, бародар», гуфта, ўро ба сари чорроҳа бурда бо даст ба самти офтоббаро ишора карда гуфт:

— Ана, ҳу ҳамон дарахтони таҳи кӯҳ — Осмонсой аст. Агар ғайрат дорӣ, як қадам роҳ аст, арзиши ба мошин нигарон шудан не.

Амон ба вай ташаккур баён карду пиёда ба роҳ даромад. Каме дуртар рафта, эҳтиётан аз як мӯйсафед, ки харсавор аз ҳамон тараф меомад, роҳро пурсид. Пирамард бафурча сари харашро ба ақиб гардонда, бо халаҷӯбаш ишора карду гуфт:

— Ба ҳамин раҳ рост меравӣ, писар. Ҳу, ҳамон сабзор — Осмонсой.

Амон ҷомадончаашро ба замин гузошт ва тугмаҳои гиребони куртаи сарбозиашро боз кард. Табъаш хуб буд. Офтоб дар осмони обӣ ҳамчун киштии тиллоранг дар баҳри ором лангар андохтаст. Ба кадом сӯ назар накунад, баҳор! Баҳор дар сабзаҳои навхези сари роҳ, дар ҳавои киштзору боғу роғ, дар шоридани оби ҷӯйҳо нилии осмон назаррабой мекард. “Дар ҷои хизмати ӯ ҳанӯз аз баҳор дарак нест. Акнун замин пойбардор шудагист?” Амон ба соаташ нигарист — чоряк кам дувоздаҳ. “Сағира ба чӣ кор овора бошад?” — Амон дӯсти ҳамхизматаш Ҷовидро «Сағира» мегуфт. Ҳамаи бачаҳо ўро Сағира мегӯянд, аксар номашро намедонанд. Хонаи падару модари рафиқаш дар ҳамин деҳаи Осмонсой аст. Онҳо ҳар ду, аз рӯзҳои аввали хизмати сарбозӣ дар як ҷо. Бо ҳам чунин унс

гирифтаанд, ки агар як рӯз аз ҳамдигар ҷудо шаванд, сарриштаи корашон гум мешавад. Мегӯянд, ки одам фақат дар ҷавонӣ, вақти хизмати сарбозӣ ва ё таҳсил ба якдигар ин хел самимӣ дӯст мешавад.

“Сағира ҷавони кушодадил, ба қулфи қалби ҳама калид меёбад. Инсон одами хубро кам-кам бафурча мешиносад. Одами бад дар як рӯз ошкор мешавад. Сағира бо ҳамаи бачаҳо дӯсту бародар аст. Ҷавони беғараз, қачдиль надорад... Аз хона як қутгича мевачоти хушк гирифтӣ ҳамон дам рӯи мизи хобгоҳ монда, бачаҳоро даъват кард. Дар як нишаст хӯрда хестанд. Баъзеҳо, гурба ахлоташа гӯр кардагӣ барин, чизашонро пинҳон карда, махфиёна мехӯранд. Сағира ҳамеша ба дигарон гузашт карда метавонад, мо наметавонем. Шояд, рози обрӯи вай дар ҳамин аст. Мо барои майдачӯйда баъзан талош мекунем, вай не. «Бигзор, гуфти ту шавад» мегӯяд вай. Дар ҳама қор бо ҳамин усул ғолиб мебарояд. Лекин дар хусуси баъзе гапу қор ба ҳеҷ нафар тан намедихад.”

Дар пеши назари Амон чеҳраи андешаманди Сағира чилвагар шуд, ки ҳангоми худоҳофизӣ ба ӯ мегуфт: «Аз ҳавопаймо фуруо сари ду зону афтода, хоки Тоҷикистонро бўса кун! Гаштаю баргашта бўса зан, ба чашмонат мол! Майлаш, мардум ба сарат ғун шаванд. Ин ҳам як гапе!» Ҳазл бо роҳи ҳудаш, аммо инсон диёрашро пазмон мешавад. Хумори меҳри падару модар, дӯстону наздикон беқарор мекунанд. Хушбахтона, ки бо Сағира дар як ҷо афтодам. Ба сари кас рӯзи саҳт ояд, дар паҳлуяш вай барин дӯст бошад, ғам надорад. Ҳамеша кори вазнинро ба ӯҳдаи худ

мегирад. Вақти хандаққовӣ бачаҳо талош мекунанд, то ҷои осону дилхоҷашонро гиранд. Қитъаи боқӣ мондагӣ ба Сағира мерасад. Ё худ баъди машқ аксар сарбозон сарам-дилам асбобу аслиҳаро пок карда, ба тамокукашӣ мешинанд. Вале Сағира то таъби дил покиза шудани асбобҳо, дилгир нашуда ҷунбучӯл мекунад. Баъзеҳо бо тамасхур киноя мекунанд: «Афсӯс, агар ҷавон бо ҳамин ғайрат то ҳол дар колхоз кор мекард ё орден мегирифт, ё амалдор мешуд». Аммо аксар медонанд, ки вай ин корхоро барои ба чашми сардорон намудан намекунад. Ҳатто замоне буд, кори танҳо худааш анҷом додаро ҳам «мо дастичамъӣ кардем» гуфт.

Ба «Сағира» лақаб гирифтаниш ҳам худааш сабаб шуд. Вай сағираи бекас не, падару модар дорад. Рӯзҳои аввал ба ҳама «сағира» гӯён хитоб мекард: «Биё, сағира, ҳамин кор нотамом намонад, тамоми кунем» ё «Чӣ хел, сағира, ҳолат зӯр аст, нома мегири?». Сонитар бачаҳо ба худааш ин номро доданд».

Амон аслан саргардон нашуда, хонаи дӯсташро пайдо кард. Чаҳор нафар бачагоне, ки пои бараҳна чангу ғубори кӯчаи деҳаро ба осмон бароварда, даводав доштанд, зуд ўро ба ҳавлии амаки Худойдод оварданд.

Бачаҳо якдигарро тела-тела карда, бо мағал ва ҳаёҳу дарвозаи ҳавлиро кушода, ба дарун тохтанд.

Амаки Худойдод марди навчаи газгӯшт, шонапахн ва мисли Сағира каллакалон буда, нисбат ба панҷоҳу ҳашт соли худ ҷавонтар ва қавитар менамуд. Ба ҳар ҳол, Амон ўро бо падари худааш муқоиса карда, хеле зуд пир шудани падарашро эҳсос кард. Амаки Худойдод бо табассум омада, бо Амон мисли шиноси дерин вохӯрд:

— Саломат, саломат, э, бале-бале! Бахайр, канӣ гузар-е! — Вай бо ишораи даст меҳмонро ба сӯи хона таклиф карду ҷомадончаи ӯро аз дасташ гирифта, худаш пеш даромад.

Амак меҳмонро ба меҳмонхона дароварда, бо иззату икром аз пешгоҳ шинонд, худаш поинтар аз вай нишасту оҳиста ба рӯяш дасти фотиҳа бурд ва баъд «хуш омадӣ» гӯён, бо Амон ҳолпурсӣ кард.

— Ман аз пеши писаратон... — Амон фавран забон газиду иштибоҳи худро ислоҳ сохт: — Ҷовид хурсанд мешавад...

Вай гумон дошт, ки аз ин хабар мард бағоят хушҳол хоҳад шуд. Аммо авзои мизбон дигар ҳам нашуд, ҳатто каме рӯ турш карда, лаҳзае хомӯш ва пакар аз замин чашм набардошта нишаст. Баъд дар ҳамон вазъи сарафкандагӣ ба рӯи Амон нанигариста гуфт:

— Хуш омадӣ, додар. Ман шинохтам, акси бо Ҷовид ҳамроҳ гирифтаатон ҳаст. Гир, ба болин така карда, бемалол бишин, кӯфти роҳа барор, — вай ду лӯлаболони махмалини аз рӯяш чилди сафед кашидагиро ба сӯи Амон тела дод.

Лаҳзаи хомӯшӣ ба миён афтод. Амон бесаранҷом шуд, чӣ кор карданаширо намедонист. Амаки Худойод ба дарёи андеша ғӯтавар гашт. Ниҳоят ӯ овоз бароварда худ ба худ «ё тавба!» гуфту сипас дар рӯ ба рӯи меҳмон нишастанаширо ба хотир овард магар, музтарибона ба рӯи Амон нигариста, табассум кард.

— Азми тамошои ватан кардӣ-дия? Хеле хуб. Нафаси ёру диёр дили каса мекушояд. Кай аз ҷои хизмат баромада будӣ?

— Қариб бист рӯз шуд. Мӯҳлати таътил ҳам ба охир мерасад.

Мизбон ва меҳмон ҳарду хомӯш ба чойхӯрӣ нишастанд. Амон гоҳ-гоҳ аз ин сӯю он сӯ савол карда, амакро ба гап меандохт, аммо сӯҳбат кӯр намегирифт. Аз ларзидани мушакҳои рӯю чунбиши абрӯвонаш худ ба худ мунозира доштани ўро пай бурдан душвор набуд. «Аҷабо, ин одам табиатан ҳамин хел бошад ё ягон мушкеле дораду ман ноогоҳам?» аз дил гузаронд Амон. Дилаш танг шуд. Пои ба кӯрпачанишинӣ одат накардааш хоб рафта, ўро бефараҳ кард, аммо одоб нигоҳ дошта, аз ҷо наҷунбида хомӯш нишаст.

— Зиқ шудӣ? Канӣ, ба дастархон нигоҳ карда ист, гир, нону мавиз гир, — амаки Худойдод аз қайди фикру андеша ба худ омада меҳмонро ба суфра мурут кард. — Гап зан, ҳарчи Ҷовиди мо бесар намегардад? А? Бо ёру ошно соз аст ё номурасой мекунад?

— Не-е, хотирҷамъ бошад, Ҷовид аз он хел ҷавонон не.

— Росташа гӯй, аз ҳамон тарафҳо ягон духтарро таги чашм кардагӣ-чӣ? — амак Амонро бо диққат нигариста, ба рӯи вай зеҳн монд.

Агар ин нигоҳи озмоишкор намебуд, Амон ин саволро шӯҳӣ мепиндошт. Ў ҷиддӣ будани саволро фаҳмиду ба фикр афтод.

— Не-е! — Баъд аз эҳтиёт илова кард: — Ба ҳар ҳол, ман аз ин ҷиҳаташ беҳабарам... Ҷовид, ба фикрам, гапи аз ман пинҳонӣ надорад.

Амаки Худойдод «аҷаб не» гуфтагӣ барин китф дарҳам кашид. Баъд ҷои сарди пиёлаашро дам кашиду

«ман ҳозир» гӯён, чойникро гирифта берун баромад. Амон аз тирезаи пастаки меҳмонхона рафтори ўро дар ҳавлӣ мушоҳида кард. Вай дар ҳамон вазъи парешонӣ ба тарафи боғ рафта омаду офтобаро гирифта даст шуст. Сипас рафта аз қуттии почтаи назди дарвоза рӯзнома гирифта ба самти хона рафт. Рӯзномаро ба ҷевони айвон партофту ҳезуми хурд кардари ғундошта, ба сӯи ошхона бурд. Каланду белу табари дар рӯи ҳавлӣ парешон афтодаро ҷамъ карда гирифт. Ў боз ба ину он даст зада, дар рӯи ҳавлӣ хеле андармон гашт. Сонӣ чойники чой дар даст ба кафшкаши меҳмонхона даромаду ба ҳамсараш, ки дар ошхона ё хонаи дигар буд, таъинот дод:

— Ҳой, рафта ба Абдучаббор гӯй, ба ман нигарон нашавад.

Амаки Худойдод омада нишасту Амонро ба дастархон муроот кард.

— Хӯрдам, — миннатдорӣ кард Амон. — Амак, шумо аз қору боратон намонед. Агар хуб гӯед, ман то бегоҳ деҳаатонро давр зада тамошо кунам?

Соҳибхона гӯё ин суханро нашунида бошад, ҳарфе назад. Ин хомӯшӣ аломати ризоят аст ё рад, Амон нафаҳмид.

Амон аз ин гуна рафтор андаке мутаҳайир гашта бошад ҳам, ба дилаш нагирифт. «Бархе аз инсонҳо хислатҳои ғалатӣ дорад, бояд бубахшид. Чаро аҳволи писарашонро дуруст напурсиданд? Ё падару модари нотанӣ ҳастанду ман беҳабарам?.. Ё Ҷовид ягон мушкеле бо падару модар дорад? — фикр мекард вай. — Аҷаб не, хислаташон ҳамин гуна бошад, ки медонад. Ҳар чӣ

бошад-набошад як шаб ҳазор шаб не, фардо меравам»,
— мегуфт ў худ ба худ.

— Ку гап зан, аз кучоӣ, падару модар дорӣ ё не, чӣ кораанд? — амак гӯё аз андешаҳои Амон огоҳ надошта бошад, якбора саволро қатор кард. Ҳоло вай аз зери абрувони борикаш теғ кашида ба меҳмон менигарист.

— Аз Кӯрғон... Дадаам дар идораи молия кор мекунамд. Ба қарибӣ бознишаст мешаванд. Модар ҳам, шукр, болои сар дорам.

— Падару модар давлати бебаҳо, ғаниматанд, додар. Ҳаракат кунед, дуои онҳоро гиред. Падару модар ҳаргиз ба шумо бади ро раво намебинанд. Ҷовид ҷўраатон пеш аз хизмат як пешхезӣ карда, моро ранҷонд... — Амаки Худойдод муддате сукут варзид. Давоми суханро гӯям ё нагӯям гӯён, дудила буданаш аён гашт. — Ана ҳамин кам набуд, ки боз... — амак ба таассуф сар ҷунбонд, сонӣ поре нонро шикаста ба даҳан андохт.

Амон чӣ гуфтанаширо надониста хомӯш ба рӯи мизбон менигарист. Амак баъди хеле сукут боз ба ҳарф даромад: — Саркорамон қадре пахтаи зиёдатиरो ба номи ину он, баъзе одамони дилаш об хӯрдагӣ навиштаст. «Пулаша гиред медиҳед, аз барои харчи меҳмон — безабон» гуфта, як кори андаке хилофӣ карда монд. Аслан, кори вай ҳам аз ночорӣ. Рӯз дар миён меҳмон, комиссия болои комиссия меояд. Обу авқот даркор-ку, аз кисаи кӣ? Колхоз барои меҳмон пул надорад. Аз кисаи саркор... Пештар вакили ба колхоз омадагӣ — хоҳӣ калон, хоҳӣ хурд, аз зиёфатхӯрӣ ҳазар мекард... Ана, баъзе нотавонбинон, ана ҳамин гапа

дафтар карда, навиштаанд. Барои тафтиш маъмур омад. Як ба як ҳамаро пурсид. Ман тарафдории саркорро гирифта, гап задам. Саркор ба ману ҳамсарам пахта ҳам нанавиштааст, мо ба вай пул ҳам надодаем. Лекин ҳамин ҳам гап шуд, ки одам хабаркашӣ кунад?! Баъзе одамон ба ман чап шуданд. Писари мо ҳам ба сафи онҳо даромада, моро маломат кунад, мешавад? Хӯш, бигӯ муродат чӣ гуфтам. Саркорро зиндонӣ карданӣ ҳастӣ? Баъд чӣ?.. Ба ту чояш даркор бошад, ман мегӯям, Абдусамад ҳамин тавр ба ту месупорад... Ана, акнун ба сарбозӣ рафта, ин нағмаро баровард.

Ҷӯро ба берун чеғ заданду сухан нотамом монд. «Дилашон пур аз ҳасрат будаст, то гуфта холӣ накунамд, намешавад, — аз дил гузаронд Амон. — Эҳ, Сағираи хаппак-е!..»

Пас аз зуҳр амаки Худойдод аз кучое як гӯсфанди чорӣ оварду ба таги беи лаби чӯй бурда сар зад, ба шохи бед овехта пӯст канд. Ашӯра-хола ба таги деги калони ширпазиаш алав карда, қариб тамоми гӯшти гӯсфандро ба дег андохт.

Шом нафуромада хешу табор ва ҳамсояҳои ба назди меҳмон даъват гирифтагӣ як-як, ду-ду ба ҳавлии амаки Худойдод омада, меҳмонхонаи ӯро пур карданд. Пиру ҷавон оғӯш кушода, бо Амон вохӯрӣ мекарданд, баъзе мухтасар, баъзе батафсил аҳволи Сағираро пурсида, баъд ба маҷрои асосии сӯҳбат — ҳаёти колхоз ё авзои ҷаҳон ҳамроҳ мешуданд. Онҳо ба қадри донишу фаҳмиш ва афқору ақидаи худ ҳар як гуноҳу савоб ва хубу бадро андозу баркаш карда месанҷиданд, муҳокима мекарданд. Ба назари Амон чунин намуд, ки

онҳо ҳам аз ваҷҳи аҳволи Сағира ҳолпурсиро дароз накарда, бо ду-се саволи маъмул иктифо кардан мехоҳанд.

Меҳмонон ҳангоми хайру хуш ҳар кадоме алоҳида Амонро ба меҳмонӣ даъват карда, ин хоҳиши худро ба амаки Худойдод ҳам гӯшрас менамуданд.

Он шаб дигар дар бораи Сағира ҳарф боз нашуд ва Амон бо дили ноором сар ба болин монд. Ё дар тааҷҷуб буд, ки Сағира чӣ гуна ҷуръат кардаст, падару модар ва ин қадар хешу ақрабонашро ранҷонад? Ҳеҷ бовараш намеомад. «Баъзан одами нармдил дар ақидаи худ аз одами дурушту даҳансахт устувортар будааст» — мегуфт ӯ худ ба худ.

Субҳи рӯзи дигар, баъди ношто Амон аз амаки Худойдод рухсати бозгашт пурсид.

— Ин гапро нагӯй, — амак аз ин қарори ӯ норозӣ, хавотиромез ба рӯи вай нигарист. — Аз рӯи урфу одати мо, додар, меҳмона наздикони мизбон металабанд, иззаташро ба ҷо меоранд. Мо ҳам ба худ мувофиқ калукӯр — дӯсту бародар дорем, ҳақу ҳамсоя дорем. Туро ба ин зудӣ ҷавоб диҳем, аз мо меранҷанд, айб мекунанд.

— Замони таътил ба охир мерасад гуфт. Расида рафта нам даркор. Интизоми ҳарбӣ сахт аст. Ҳоло боз якду ҷои мерафтагӣ ҳаст.

Баъди он ки Амон ду пояшро ба як мӯза карда, меравам гуфт, амак ноилоҷ розӣ гашт.

— Хайр, ин хел бошад, чӣ гӯям... Роҳи сафед, додар. Сиҳат-саломат ба хизматат расида рав. Ба Ҷовид... гапи мегуфтагӣ надорам. Худаш медонанд...

Очаш каме савғотӣ бастаст, агар борат вазнин набошад, бигир, набошад...

— Э, ташвиш накашед, ҳар чизе, ки ман мебарам, ҳамаамон якҷоя ба ҳам мебинем. Байни мо аз они ману аз они ту нест, амак.

— Албатта... То мусофир нашавӣ, мусулмон нашавӣ, гуфтаанд. Дар мусофират одам неку бадро санчида, қадршинос мешавад, одаму одамгариро ёд мегирад, чашмаш кушода мегардад. Ба ҷавонони имрӯза хизмати сарбозӣ манфиати зиёд дорад, додар... Аммо ба Ҷовиди мо нафорид, — амаки Худойдод ҳамин ки писарро ёдовар шуд, боз мушавваш ва пакар гашт.

— Писаратон ҷавони бад нест, амак, — гуфт Амон бо як навъ оҳанги пурэътимод. — Бачаи нағз. Байни шумоён нофаҳмӣ ба вучуд омадааст. Хайр, аз ростӣ, Ҷовид адолат гуфта ҷон меканад, ҷавони якқавл. Шумо барои ин аз вай наранҷед. — Сарбозвор, савганди низомӣ мехонда бошад, тез-тез гуфт Амон.

— Дӯсти ҷонӣ бошӣ ҳам, Ҷовид ба ту гап назадааст. Дар дарунаш гов мепазад, аҳмақ дарундор аст, — аламашро пинҳон дошта натавонист амак. Сипас оҳишта гап сар кард: — Ана, дида истодаӣ, додар, соли ману модараш ба як ҷо расидагӣ. Ба болои ин дасттанҳоем. Вай ба сарбозӣ равад, ҳоламон чӣ мешавад гӯён, дари хонаша кушода будем. Хешбачаи худамон, духтари як хонаводаи баобрӯро арӯс кардем. Арӯсӣ кардему се моҳ аз байн нагузашта Ҷовид ба сарбозӣ рафт. Сонитар фаҳмидем, ки худаш аризаи довталабӣ навиштааст. Ин ҳам кам набуд, ки баъди се моҳи рафтаниш, аз занам чудо кунед гуфта, ба идораи ҷамоа дархости талоқ

фиристодаст. Инро фаҳмида, арӯс баромада ба хонаи падараш рафт... ҳа, да зоту зурриёти ин хел фарзанд... — фиғон баровард ӯ ва хеле вақт бо сари хам сукут кард.

Амон акнун андаке ба ин печу гиреҳи хонаводагӣ сарфаҳм рафту зери лаб «аҷоиб» гуфта монд. «Сағира бало будаст-ку! Дар дарунаш гов мепазад, гуфтани падараш бесабаб не. Наход, ки як сол боз ҳамроҳ бошему як даҳан бўяшро набарорад! Ана, барои чӣ «ташвиш кашида нарав, вақтат кам, роҳи деҳаамон чап» мегуфтаст!» — худ ба худ ёдовар мегашт Амон.

— Ё аз ҳамон ҷойҳо ягонтааша ёфта бошад? А? — Боз савол кард амак. — Агар ҳеҷ гап набошад, чаро аз зани ҷавон ҷудой мехост?

— Ба фикрам, амак, писаратон аз он хел ҷавонҳои кӯтоҳандеш не... Аммо дар бобати издивоҷаш, ростӣ, ҳайронам. Ба майли худаш мемондед, шояд... Ҷавонони имрӯза...

— Э, гап-дия! — сухани Амнро бурида, даст афшонд амак. — Ҳамаамон занамонро дар шаби тӯй даруни парда дида дилёб шуда рафтем. Акнун ин ошиқбозӣ карда зан мегирифтаст-чӣ?!

— Охир... амак вай замонҳо дигар...

— Э-э, монед, ҳамин ҳам гап шуд!.. Одаму одамгарӣ ҳам кӯҳна мешудаст-чӣ?!

Амон мутаваҷҷеҳ гашт, ки ба амаки Худойдод ҳарф фаҳмонидан кори осон не. Вай худаш ҳам аз ин ҳарфҳо дар тааҷҷуб буд ва фаҳмидан мехост, ки дар ин мочаро кӣ ҳақу кӣ ноҳақ аст. Агар бо чашми одамони деҳа нигаред — Сағира гунаҳгор, аммо бо чашми

ҳамхизматони ӯ нигаред — амаки Худойдод сад дар сад
ноҳақ мебарояд. Сипас, кӣ ҳакам хоҳад буд?

Солҳои 1972-79.

ГҶШТИГИР

Дар миёначоии давра аз кундаю ғулаҳои яклухт гулхани бузурге афрӯхта буданд. Оташ баъзан баробари ду қадӣ одам баланд гашта, ҳезум часур-чусурқунон ба атроф шарораву лахча мепарронд. Шӯълаи гулхан

атрофро равшан карда, рӯйи одамони дар қатори пеш нишастаро метафсонд. Онҳо гоҳ бо як даст, гоҳ бо дасти дигар рӯяшонро аз ҳарорати сӯзони оташ панаҳ мекарданд, аммо ҷойи тамошобобро аз даст намедоданд.

Давродаври гулханро ҳамвор карда, рег пошидаанд.

Дар қатори пеши давра, асосан, пирону даҳанкалонони деҳа ва меҳмонони аз роҳҳои дуру наздик омадагӣ нишаста, ҷой меҳӯрданд, сӯҳбат мекарданд. Дар байни онҳо роҳбарони колхоз, идораи ҷамоат ва район ҳам буданд. Дар ақиб дигарон — мардон, ҷавонону бачагон, дар ду-се ҷой тӯдаи занону духтарон нишаста, ҳама интизори саршавии гӯштӣ буданд.

Саркор баъзеҳоро ақибтар шинонда, майдонро барои гӯштигирон васеъ карду аз ҳозирон гаштаю баргашта мепурсид, ки Комил-полвон чаро бедарак аст.

Саволи саркор аз даҳан ба даҳан гузашта, ба гӯши полвони ин дам ба тӯда ворид омадагӣ расиду ӯ аз торикӣ овоз баровард:

— Таксир, мо дар ҳамин ҷо!

— Э, дар кучо гум шуда гаштед? Ҳама ба шумо нигарон, — саркор ба сӯйи овоз мурочиат кард.

Дар ақби издиҳом каллаи калон ва пешонии фароҳи Комил-полвон намудор шуд.

— Ҳой, полвон, имшаб гӯштӣ буданаширо намедонистед-чӣ?!

— Соати ҳашт, баъди ҳама рафтани як мошин беда оварданд, — бо овози баланд сабаб меовард ӯ. — Ночор катӣ шофёр фурувардаму ба ғарам зер кардам... Як бор

ба тўйхона даромада, муборакбод гуфта бароям? — ичозат хост вай. Матлаб аз ин “муборакбод гуфтан” хўроке хўрдан буданаш ҳам ба саркор ва ҳам ба дигарон равшан буд.

— Муборакбодро дар ҳамин чо мегўед. Барои шумо ошро ба ҳамин чо меоранд. Саркор ба ҷониби тўйхона фарёд кард. — Ҳой, Абдували, барои полвон дастурхон!..

Комил-полвон гузашта аз қатори пеш, дар пахлўи се-чор нафар мўйсафедон нишаст, ки пирони обрўманди деҳа буданд ва хурду бузург дар ҳар боб ба адолати онҳо шубҳа надоштанд ва дар воқеъ ҳам, ин касон аз ҳар гуна таассуб пок буда, ҳамеша дар баҳсу талош ва дигар маъракаи ин мардум ҳакам ва довари боэътимод ҳисоб меёфтанд.

Саркор ду нафар бачаяки ҳафтсоларо аз байни бачаҳои довталаб пеш бароварда, қабл аз он, ки ба талош андозад, барои гўшти имрўза аз кўхансолони давра фотиҳа пурсид.

— Пирон даст диҳанд, арвоҳ мададгор шаванд, афтодаро замин бардорад, афтондагиरो... яке аз он пирон, ба ин минвол хеле суханони дуо гуфту бо тантана ба фотиҳа даст кушод. — Оми-ин!..

Ҳама даст ба рўй кашиданд. Баъд саркор он ду бачаро, ки мисли хурўсчўчаҳо ҳар лаҳза омодаи ба якдигар ҳамлакунӣ буданд, ба гўштӣ андохт.

Гўштигирии бачаҳо ғалатӣ аст! Онҳо монанди калонсолон такаллуф ва худнамоӣ надоранд, барои озмудани якдигар дуру дароз чарх намезананд. Бачаҳо, ҳамин ки даст ба миёни якдигар расонданд, гарму чўшон талош мекунанд. Ана, кайҳо афтонд!.. Бачаяки афтида

хунгос зада гириста сар дод. Саркор бо хавотирӣ ўро ҳолчӯи кард:

— Чӣ шуд, канӣ?.. Кучоят?.. А?.. Бигӯ? — вай дасту пойи ўро даст-даст кард, ки мабодо лат нахӯрда бошад.

— Га... гар... гарданама ханчолид...

— Ҳеҷ гап не, канӣ?.. Э, барои ҳамин ҳам одам гиря мекунад? Айб аст... Ма, — саркор ба вай ҳам як ручка подош дод.

Ду нафари дигар дар майдон талош доштанду боз якчанд нафар довталабони хурд миён баста, омодаи ба гӯшти даромадан буданд. Кадоме аз ҳарифон ғолиб меояду бо вай бояд гӯшти гирад, барои ин гайратмандони хурдсол фарқ нашошт.

Комил-полвон аз талоши бачаҳо чашм наканда, пиёлаи чойи кадоме дароз кардагиро хӯрт мекашид. Чойи кабуди талх ба меъдаи холи чандин таъсири хуш нашошт магар, ҳар дам ба атроф нигариста, фаҳмондани мешуд, ки дастархон наовардаанд. Аммо чашму гӯши ҳама ба гӯштигирон банд, ба назди полвон дастархон овардан ба ёди касе намеомад. “Сабилӣ ишкам расо танбӯр навохт-ку! — гуфт вай худ ба худ. Баъд боз ба умед ба атроф нигарист. — Раҳматӣ падарам мегуфтанд-а, нонро пеши по назан. Аз гӯшти намонам гуфта, мастобаи занакро нахӯрда омадам, уболаш гирифт. Нона пеши по задан намешавад... Ба ишками гушна гӯшти ҳам завқ надорад. Хайр, меовардагист, фаромӯш накунад шуд...”

— Канӣ, полвон, чӣ шуд, чӣ мегӯед? — Ногоҳ саркор ду нафар гӯштигири ба паҳлӯ афтодаро боздошта, ба ў рӯ овард.

— Ҳалол шавад. Аз дигар, — ҳукми худро гуфт полвон. Овози вай мисли ҳарвақта қатъӣ ва салобатнок набуд.

Навбати гӯштӣ тадричан аз хурдсолон ба наврасон мегузашт. Гӯштигирии наврасони 14-15 сола хеле чиддӣ ва кирои тамошо аст. Ҳиммати тӯйдор ҳам бад не. Саркор мукофоти ғолиб — як дастгоҳи суратгириро аз қуттиаш гирифта, ба мардум нишон намуд ва сипас, оварда ба дасти полвон дод. Одатан, ғолиб мукофотастро аз дасти полвон мегирад. Комил-полвон ғилофи чармини онро даст-даст карда диду аз дил гузаронд, ки нархаш чанд пул бошад. Ин Бахтиёр як умр ба кори сиёҳ даст назад, нахондагӣ бошад ҳам, чаққон баромад, — мегуфт вай ба дил аз хусуси тӯйдор андешида. — Як даҳ соли охир дар райпо, ба магазинҳо мол медиҳад. Дондори деҳа мегуфтаст, ки аз ҳар қутгӣ арақ як дона-ду дона ба худаш мегирифтаст, аз чойи нағз ҳам, аз дигар чизҳо ҳам. Баъд дӯкандорҳо қусури онро аз мо мебаровардаанд...

Ду тан наврасон уқобвор ба ҳам дарафтоданд. Комил-полвон як-ду сол аз инҳо калон буд ё не, дар тӯй бо як чавони дар гӯштӣ ном баровардагӣ талош карда, ўро афтонду номи “Полвон”-ро гирифта буд. Ҳамон вақт граммофон дар ҳар деҳа якта ё дута буду бас... “Э - э, дастархон овардан аз ёдашон рафт. Саркор ҳам як бор нигоҳ намекунад, ки ишора кунам. Шикамсер чӣ парвои шикамгурусна!.. Ҳамдам-қассобро чӣ фалак задаст, дина ба нася як кило гӯшт надод-е. Ягон бор гӯшт гирифта, пуластро надода намондаам-ку! Аз баҳри насяфурӯшӣ баромадаст!.. Гӯшт — танқис, бозораш тез-дия. Кӣ дар киса доим пули нақд дорад?! Ин ҷо ба ту шахр аст-чӣ?..

Эҳ, кани, чавонгар бошаму аз ин гӯштӣ як гӯсфанди фарбеҳ гирифта барам. Дар охир, барои полвонҳои калон гӯсфанд ё қолин будагист? Бе ин намешавад... Хайр, ба ман ҳам, як вақте полвон буд, гуфта ягон чиз шавгун медиханд: калӯш ё ягон яктаҳи чит...” Полвон оҳиста оҳи бадард кашид.

Ба ҳамин тариқ, ӯ чашм ба гӯштигирон фикр мекарду фикр мекард. Ҳарчанд зӯр зад, аз қайди ин андешаҳо баромада, лаҳзае бо атрофиён ё гӯштигирии бачаҳо андармон шавад, аммо натавонист. Ба гӯшаш гап намефорид. “Наход, ки ба тӯй гушна омада, гушна равам? Э, ин қадар дабдабаю дову дастгаҳатро ба сарам занам! Ошу нонат бошад ҳам, хешу табор, ёру дӯсти дурустат набудааст. Дар ин хел вақт наздиконаш аз омадаю равандагон хабардор шаванд-дия! Ҳамин ҳам кор шуд!.. Ин не, вай не, Бахтиёр ҳам калонҳоро мешиносад. Ба чойи ман раис омада шинад кани... Барои дилёбию дилчӯй тӯй мекунанд... Ягон мансабдор ояд, “хуш омадед” гӯён дар гирдаш патаку пайтоба мешаванд... Ҳамин ҳам мардӣ аст?! — Ҷ, Рауф харифаша бардошт!.. Ҳа, ана, ба сари зону гирифт. Парто тезтар!.. Ҳа, бале!.. Тавба кардам, ҳеч кас гумон надошт, ки ҳамин шатрама одам мешавад. Чунон бесар, чунон айғоқ буд, ки ба замин занед, ба осмон мечаҳид! Дар шикамаш як рӯдаи рост надошт. Аз дасти ин на полизи мардум дар амон буду на арғамчини мол. Ба қавле, аз ганда пӯст меканд, аз нағз — пӯстин. Ба аскарӣ рафту одам шуда омад... Дастархон овардан аз ёдашон рафт... Ҳозир агар ба чойи ман ягон одами ба инҳо нафъаш мерасидагӣ ояд, ҳамааш тохта меомад... Аслаш, барои халқ тӯй намедиханд, барои калонҳо...”

Қариб ду-дуним соат гӯштӣ гирифтанду тадричан навбати паҳлавонони номдор расид. Ҳама медонистанд, ки аз деҳаи Яккатут Мурод ном паҳлавони таърифӣ барои бо Сангин гӯштигири омадааст. Сангин паҳлавони номдори ин гирду атроф, шогирди Комил-полвон, умеду ифтихори вай аст. Комил-полвон шогирди бисёре дорад, аммо Сангин дигар аст. “Паҳлавонӣ ба вай мерос. Ачдод - ачдодаш паҳлавон гузаштагӣ. Комил-полвон раҳматӣ бобои ўро ёд дорад, як фил барин қувват дорад, мегуфтанд. Тахтапушташ ба замин норасида аз гӯштӣ баромад, аммо сабилмондаи мӯхтоҷӣ ўро маъюб кард. Мегуфтанд, ки Хӯчамуроди аллоф як иморати дакаданг андохта, барои шахсутуни айвонаш аз сойи Қизмон як дарахти чормағзро ғалтондаст. Роҳи кӯҳ танг, улав намегардад. Чор йигити хузарб ду рӯз овора шуда, ғелондаю кашола карда, сад кадам барин овардаанду бас. Хӯчамурод, замин хабар накашад, одами айёр буд, мегӯянд. Рӯйирост аз паҳлавон илтимос накардааст. Андешидааст, ки баногоҳ маъюб шавад, дар пеши халқ умрбод рӯсиёҳ мегардад. Бинобар ин, овоза сар додаст, ки агар ҳар кас ҳамон чӯба биёрад, як пуд гандум медиҳад. Паҳлавони камбағал ина шунида, дар як шаб танаи чормағзро оварда, ба таги дарвозаи бой партофтаст. Мегуфтанд, ки ана, баъди ҳамон воқеа паҳлавон дигар ба худ наомад, қоматаш рост нашуд. Баъзе мегуфтанд, ки вай маъюб шудагӣ, баъзеи дигар чашм расид, мегуфтанд. Боз кӣ медонад, ман раҳматиро аранг-аранг ёд дорам, — мегуфт худ ба худ андешида Комил-полвон. — Дар рағу пайи Сангин қуввати бобояш ҳаст. Ман ба вай нозуқиҳои хунарамро ёд додам, ин тарафаш ба худаш вобаста. Сангин дар

аввал як авҷ карду сонитар танпарвар шуд. Аз афти кор, маишат, сониян, сабилмонда арақ шасташа гардонд... Дар як дастархон чорта нону мева ҳам наоварданд-е!.. Ҳе, ноумедхо! Агар ош намонда бошад, нону чой ҳам нест-чӣ?.. Арвоҳ занад...”

— И-и-и, полвони яккатутиаш баромаданӣ-ку! Э-э, вай ин Тоҳирчаро меафтанад... Мурод — Мурод мегӯянд, ҳамин будаст-дия. Ҷудо ҳам бӯзбала-ку! Ҳар як кафаш бел барин-е! — гуфт мулло Нори дар ақибаш буда дахонашро ба таҳи гӯши Комил-полвон наздик карда.

— Ҳа, сахттар чангол занад, қабурғаи Тоҳирчаро қанда мегирифтагӣ барин, — Комил-полвон ҳам ўро назараш гирифт.

Комил-полвон ҳаракатҳои Муродро мушоҳида карда, ўро аз ҳар ҷиҳат писандид. Паҳлавони ҷавон ханӯз шармин буда, ба сухан даҳон кушояд, хичолат кашида, сурх мегашт. Хоксору батамкин буданаш аён. Ҳа, мағрурию худнамоӣ надорад.

Вақте ки вай бо Тоҳирча ба талош сар кард, Комил-полвон пай бурд, ки меҳмон ҷавони бақувват буда, ханӯз аз зӯри худ беҳабар аст. Вай баъди он ки ҳарифашро дусе бор афшонда дида, зӯри ўро санчид, дилпуруна ба вай наздик рафт. Тоҳир ҳам зӯри ўро фаҳмиду ана, ҳудашро мегурезонад. Дуруст. Агар ба зери бағали Мурод афтад, вай вазнаш катӣ мадори инро хушк мекунад...

Паҳлавонон чунон ба ҳам дарафтоданд, ки саркор аз хавфи он ки ногаҳ якдигарро ба оташ назананд, мудом дар тарафи гулхан меистод.

Тохирча Муродро хеле арақшор кард. Мурод ҳар қадар ўро ба чапу рост меандохт, аммо бефоида буд. Тохирча ба ҳарифи худ сахт така партофта, монанди кундаи чанор ночунбон меистод. Аз байни издиҳом овозҳои таҳсин баланд мегашт.

— Сахт ист, Тохир!

— Ту аз вай кам не!.. Нони трактор ҳалол аст!..

Полвон тубу тухмаи Тохирчаро ҳам нағз медонад: “Падараш як одами нимҷон. Паҳлавонӣ ба Тохирча аз тӯби модараш мерос аст. Тағояш полвони забардаст буд. Як йигит буд, ки аждаҳо мегуфтед. Дар ҷанг нобуд шуд...”

Комил-полвон таърихи гӯштӣ ва гӯштигирони 30-40 соли охирро хуб медонист. Вай дар бачагӣ гӯштигирии тағои ана ҳамин Тохирчаро дида буд. “Дар як тӯйи бузург қариб тамоми полвонҳои гирду атроф ҷамъ шуданд. Тағои Тохирча – Абдусамад дасташ омад карду ягон-ягон шаш полвонро афтонд. Як номарди дигар — Ҳафиз ҳам даъвои полвонӣ дошт. Мардум ғавғо бардоштанд, ки дарояд. Ночор ба майдон даромаду бо Абдусамад даст ба миён шуд. Абдусамад, дар ҳақиқат, полвони зӯрдаст, ҷавонмард ва тандеҳ буд. Ҳамин ки Ҳафизро ба сари сина бардошта, ба замин заданӣ шавад, ин номард аз ҷойи нозуки полвон гирифт. Абдусамад аз зӯри дард бо қаҳр ўро ҷунон ба сари синааш фишурд, ки аз даҳану бинии Ҳафиз хун омад. Ҳафиз пеш аз ин ҳам дар як маъракаи дигар бо сари зонуяш ба шиками ҳарифаш зада, сабабгори ғавғои калоне гашта буд. Як гурӯҳ одамон, ки он лаҳза аз номардии Ҳафиз беҳабар буданд, ба тарафгирии вай хестанду қариб деҳодеҳи калон сар зад. Пештар дар

тўйҳо ба гўштию бузкашӣ ҳар як қавм йигит ҳамъ карда, дар бағал гурзу калтак, теғу шашпар мерафтанд. Баъзан тўйҳои калон хунрезии азо катӣ тамом мешуд. Ҳар як деҳа, ҳар як қавм орият гуфта чон медоданд-е! Аҳмақири бинед!.. Ҳукумат ҳамаро ба тартиб оварда, хуб кори савоб кард... Аммо равнақи гўштӣ ҳам аз миён рафт. Давраш гузашт. Он хел тўйҳо ҳам нест, он хел полвонҳо ҳам. Чавонҳои ин давр се бор талош кунанд, нафасашон мегардад. Ҳамааш аз папирос, мондан гиред аз арақ. Баъзе йигитҳо ба сӣ даромада - надаромада чарбу мебаранд. Одам фарбеҳ, ки шуд, аз вай полвон намебарояд...”

— Маҳкам ист, Тоҳир!

— Ҳа, дастакотба садқа!..

Шӯру садои мардум Комил-полвонро аз банди ҳаёлот ба худ овард.

Ҳеҷ чашмдошт набуд, ки Тоҳирча Муродро ин қадар монда мекунад. Аз ҳозирон ин сирро аксар пай набурданд, аммо мардони гўштидида мақсади Тоҳирро фаҳмиданд. Вай барои ғалтондани ҳарифаш зӯр намезад. Аз ӯ худро дур қашида, имконият намеод, ки талош зуд яктарафа гардад. Мурод ҳамвора зӯр мезад, ки зудтар ӯро ғалтонад. Мақсади Тоҳир ҳам ҳамин — ӯро монда қардан буд, то ки ба чӯрааш, ҳамдеҳааш Сангин осон шавад. Сангин қайҳо тағйири либос қарда, ҳозирӣ мезд.

— Парво накун, Тоҳир, Сангин дар ҳамин чо! — фарёд қард қадоме барои ба Тоҳирча рӯҳ бахшидан.

“Чойникҳои чойро дам ба дам бурда мебиёранд, аммо аз дастархон дарак не. Ё ба сарқор як имои бурут қарда фаҳмонам-чӣ? Айб аст охир, мардуми гирду пеш

чӣ мегӯянд? Саркор аз худаш доништа гӯяд, гапи дигар. Ҳуши вай ҳозир ба гӯштӣ. Ман барин рӯзаш катӣ ғарам зер кардааст-чӣ?.. Хайр, ҳеч гап не, як шаб-дия. Мардум рӯза медоранд-ку! Аз тӯй нарасад, гила нақун, гуфтаанд...”

— Мурад, телба нашав!.. — кадоме аз меҳмонон мақсади Тоҳирчаро пай бурд магар, ҳамдеҳаашро огоҳ кард.

Қийғоси аҳли маърака баланд гашт. Мурад оқибат Тоҳирчаро ба сари сина бардошту пойи ӯро аз замин канд ва як бор давр гардонду зад. Гӯё замин кӯчида бошад, аз издиҳом наъра бархост:

— Ҷ-ҷх!..

— Қандата зан!..

— Ҳалолат бод! — гуфт Комил-полвон ҳам зери лаб ба таҳсин сар чунбонда.

Мӯйсафедони атрофаш ҳам ба таҳсин лаб кушоданд.

— Ҳалол... Ҳалол...

— Беғилу ғаш гӯштӣ гирифтанд!

— Ҳаққи ҳалол!.. Қанд занед!..

Мурад пеш омада радиои инъомро аз дасти Комил-полвон гирифт. Вай дар ҳолате, ки ҳарсос зада нафас мегирифт, чолок онро гирифтун бурда ба дасти яке аз наздиконаш дод. Мурад баъди каме ин тараф-он тараф роҳ гашта, тапиши дилашро паст кардан, рафта дар паҳлӯи ҳамдеҳагонаш нишаст. Ду нафар ҷавони бӯзбала ба молидани дасту пойи ӯ машғул шуданд. Дигарон ба сӯйи ӯ ҳам шуда, маслиҳати як марди миёнсолро гӯш мекарданд.

Сангин аз гӯшае оҳиста ба майдон даромаду маърака лаҳзае хомӯш монд. Ба назари одами бегона чунин менамуд, ки ӯ гӯё вазъ мегуфта бошаду халқ барои сухани вайро шунидан ором шудааст. Сангин бо кафи даст чашму рӯяшро аз дуду аз гармии оташ панаҳ карда, оҳиста майдонро давр гашт. Ӯро бинад, ҳар кас ҳам паҳлавон мегуфт. Навча, синафароҳу миёнборик, дасту бозувонаш мисли оҳани тобхӯрда, чеҳракушод — хуллас бо тамоми ҳастиаш мегуфт: паҳлавони ҳақиқӣ манам! Ҳама бо шавқ ба қаду басти ӯ зехн монда буданд. Сангин, аз рӯйи одат, давраро чарх заду омада дар рӯ ба рӯйи Комил-полвон дузону нишаст ва аз устои худ фотиҳа пурсид.

— Ҳаросон нашав, дасти ман не, дасти бобоям, гӯй... Пирон мададгор шаванд... Комил-полвон даст ба рӯй кашиду лаҳзае ба чашми Сангин нигариста монд. Баъд ба тарафи ӯ ҳам шуда, бо овози паст гуфт: — Ба ман нигар, ҳой... аз вай сабилмонда хӯрдагӣ барин менамоӣ... Чӣ чин зад ба ту? И-и... Охир масҷид... И-и... Э, пир занад тура...

— Камакак зиён надорад, тағо... Бачаҳо намонданд...

— Номаъкул кардӣ!.. Гӯштина мурдор нақун! — Яқбора ба шӯр омад Комил-полвон, аммо овозашро баланд накард.

— Э, парво нақунед!.. Ҳозир мебинед...

— Гарданат мешиканад! — гуфт полвон ситезаомез сар чунбонда. — Бас, оҳиста аз майдон барою ҷомара каш! — Суханашро аз зиҳи дандон бароварда амр кард ӯ. — Ягон сабаб биёру дафъаи дигар мегирам гӯй ё

рӯйирост гӯю мон: камтар арақ хӯрда будам, устодам рухсат надоданд.

— Тавалло мекунам, рухсат диҳед... Маро беобрӯ накунад... — илтичо кард Сангин.

— Не, намешавад... Масчид... — боз мақоли хангоми қаҳр меғуфтагиашро ба забон гирифт полвон.

— Хуб гӯед, охир... Мурам ҳам, аз ин намеғалтам... Ман ба номаш лаб тар кардам...

Комил-полвон лаҳзае дудила шуда ба рӯйи шогирди худ нигариста монд. Ин лаҳза мӯйсафедони паҳлӯяш ба миён даромаданд:

— Каму тум хӯрда бошад, ҳеч гап не, полвон...

— Ҳозир ҳамаи ҷавонҳо мехӯранд...

— Ба гапи ман бовар намекунад? — исрор мекард Сангин.

— Бовар кардан катӣ... — қадре мулоим гашта гурунгос зад полвон. — Ҳамин ҳам кор шуд!.. Шарм кун...

— Дилпур бошед...

Атрофиён тӯл кашидани гуфтугӯйи устоду шогирдро дида, ба сӯйи онҳо чашми шавқ дӯхта буданд. Сангин барои ба дигарон сир надодан даҳанаширо инч карда, табассум менамуд. Баъди бо ишораи сар барҳез гуфтани устодаш ӯ бархосту довталабона майдонро давр зад. Нидоҳои таҳсину офарин баланд шуданд.

— Ҳа, баракалло!..

— Кам нашав, додар!.. Саломат бош!

— А ҷонат гардам, сари мара паст накун!

Комил-полвон гушнагиашро фаромӯш кард ӯ худ баъд аз гузаштани вақти муқаррарии хӯрокхӯрӣ иштиҳош кӯр шуда буд. Ҳоло хушу хаёлаш ба гӯшті.

Шаш сол боз \bar{y} гӯштӣ намегирад. Ҳамсолонаш аз майдон баромадану вай ҳам ночор бас кард. Бо ҷавонон гӯштигирӣ хуб не. Аммо ҳар боре, ки Сангин ба майдон дарояд, тамоми узвҳои бадани Комил-полвон паридан мегирад. Гӯё ҳозир ҳудаш ба майдон мебаромада бошад. Дили одаткарда балои ҷон будаст.

Сангину Мурод — ду тан зӯртарин паҳлавонони ин маърака ба ҳам дарафтоданду атроф ба якборагӣ сокит гашт. Фақат чарс-чарскунон сӯхтани кундаҳои бед ва гурс-гурс пойкӯбии паҳлавонон ба гӯш мерасиду бас. Аҳли маърака нафасашонро ба дарун кашида, сахнаи асосии гӯштигирии имшабаро тамошо мекарданд. Ин талош аз он ҷиҳат ҳам талоши бағоят муҳим буд, ки ҳар ду паҳлавон ҳам то ҳол аз касе мағлуб нашуда буданд. Ин гуна гӯштиро дидан ва шоҳид будан ба ҳар кас муяссар намешавад ва онҳое, ки гувоҳи мағлубияти паҳлавони пушташ замин налесида буданд, як умр ин воқеаро хотира карда, ба авлодон ҳикоят меғӯянд.

Сангин аз кӯфтагии Мурод истифода кардан хост магар, яку якбора ҳарифи ношиносро дурустакак наозмуда, ҳамла сар кард. Аз ҳамлаҳои Сангин Мурод саросема шуд. Мардум ба зӯрии ҳамдеҳашон дилпур шуда, ба қийғос ва офарингӯӣ сар карданд. Мурод паҳлавонвор истодагарӣ дошт ва хангоми ором шудани ҳарифи худ ду даст ба миёни \bar{y} мунтазири ҳамлаҳои нав нафас рост мекард. Сангин, одатан, чусту чолок ва бо суръат гӯштӣ мегирифт. Бинобар ин, ором ва ба фурча чарх гаштани Мурод ба вай намефорид.

Комил-полвон ҳамлаҳои бебарори шогирдашро мушоҳида карду нафасгирии ноҳамвори \bar{y} ро пай бурд ва оҳиста, зери лаб “оббо” гуфту ба афсӯс ба зонауш

шаппотӣ зад. Баъд худ ба худ, аммо ба доварони паҳлӯяш шунаво зери лаб пичиррос зад:

— Нагуфтам, ки арақ кори ина кардагӣ!..

Шиддати ҳамлаҳои Сангин кам-кам паст гашта, ҳоло ду паҳлавон монанди ду барзагови шох ба шох ниҳода, аз миёни якдигар дошта, ором чарх мезаданду фақат аҳён-аҳён ҳамдигарро такон дода мемонданд. Одатан, паҳлавонон ё барои озмудани усули якдигар ва ё ҳангоми монда шудан ин тариқ гӯшті мегиранд.

Расул-бобои андовакаш аз ақиб ҳам шуда, ба гӯши Комил-полвон гуфт:

— Инат кайҳо арақ кард, чиян...

Мӯйсафед пас аз сонияе чанд илова кард:

— Худат миёната бастан гир.

— Ман кайҳо бас кардагӣ, тағо.

— Ҳеҷ гап не, дар зарурат... Барои обрӯи халқамон...

— Рағу пай хунук шудагӣ. Бекора чӣ даркор, — даст афшонд полвон.

Аммо ӯ ҳис кард, ки дар таги дилаш майле ба гӯшті хасту аммо забонаш инкор мекунад. Пай бурд, ки аз ақиб, аз паҳлӯ ҳамдеҳагони солдидаю рамузи гӯштигириро мефаҳмидагӣ, ҳоло ба сӯи вай менигаранд. Паҳлавонон баъди тақрибан бист дақиқа талош кардан ҳар ду ҳам арақшор гаштанду саркор бо ичозати доварон ба онҳо танаффус дод. Муроду Сангин миёнбанди якдигарро сар дода, ҳар яке ба назди тӯдаи худ рафта, дар пеши давра нишастанд.

Комил-полвон хотирпарешон менишаст. Шогирдаш ӯро нописанд кард, ба гапаш гӯш надода, ба гӯшті даромад. “Шогирд тарбия карда натавонист”,

мегӯяд халк. Усули гӯштиро ёд додан кам аст, одаму одамгарӣ, чавонмардию тандеҳиро ҳам ёд додан даркор. Ҷойи мана гирифт, акнун хотирчамъ аз майдон мебароям, гуфта будам. Сабил монад, арақ рагу паяша сӯхтааст... Э-э-э...”

Сангин ба саркор ким-чӣ гуфту рафта, сарулибосашро пӯшидан гирифт.

— Наход?! — беихтиёр хитоб кард полвон. — Ҳай, афсӯс... Нотандеҳӣ кард... Расми полвонҳо ин хел набуд...

— Гап зан, Комил-полвон!.. — Расул-бобо аз қафо захрханда кард.

Саркор ба назди доварон омада маслиҳат андохт:

— Сангин мегӯяд, ки “дуранг”. Тобаш набудааст. Насиб бошад, ягон бори дигар мегирем мегӯяд... Хӯш, шумо чӣ мегӯед? — Вай як-як ба чашми доварон нигарист.

Пирони солманд маънидорона ба чашми якдигар нигариста, сар чунбонданду чӣ гуфтанашонро надониста, ба Комил-полвон рӯ оварданд. Полвон ба чашми онҳо нигариста натавонисту сарашро ҳам кард. Ин дам гӯё ҳама ба вай нигариста мегуфтанд: шогирди ту нотандеҳӣ кард!

— Насиби Муродро диҳед... — гуфт вай аз замин сар набардошта.

— Хайр, ба Сангин ҳам ягон чиз диҳед, — илова кард яке аз мӯсафедон.

Дигарон дар тасдиқи ин ҳукм сар чунбонданду саркор аз чояш бархост.

Комил-полвон норозӣ даст афшонду оҳиста худро ақиб кашид ва аз байни мардуми бо ғалоғӯла бархостагӣ гузашта сари хам аз маърака баромада рафт.

Соли 1974.

ТО СОЛИ ДИГАР

*Имсол гузарад, соли дигар боз ояд,
То соли дигар умри ҷавон мегузарад.*

Аз осори лафзии мардуми тоҷик.

Деҳа монанди қалъаҳои қадимӣ ба рӯи тали начандон баланде воқеъ афтада буд. Сокинони он кайҳо ба саҳрои Мирзочӯл кӯчида рафта, дар он тарафҳо замин кушода, хонаву боғу роғ карда, муқимӣ гаштаанд. Деҳаи пешин, ки асрҳои аср пурвалвала буд, имрӯз қариб холиву бекас аст... Ку, акнун онҳое, ки барои як лахт замин ё навбати об якдигарро бо каланд зада, дар сари марза кушта буданд, боре сар аз хок мебардоштанду медиданд, ки оқибати корҳо чи ранг аст!..

Сукунати деҳаи холиро ҳоло фақат шав-шуви оби рӯд, нағмаҳои мурғони хушхони ҳаргиз рам нахӯрда халалдор мекунанду бас. Соҳилҳои рӯдро буттаҳои худрӯи беду сафедор, олучаю дӯлона, зарбеду настанан ва алафҳои гуногун ба тарзи касногузар тавора гирифта, гӯё асрори ин обаки пурмағалро аз назарҳо пинҳон карданӣ буданд. Ба монанди садҳо рӯду рӯдхонаҳои дигари диёри куҳистон ин обаки оқибат дар нимароҳ гумгашта ҳам, номи худро надошт — онро бо номи деҳа «Сойи Сардор» унвон карда буданд. Рӯи пули бе ягон меҳ, аз болору ҳодаҳо бунёд ёфта аз камии раҳгузар кайҳо алаф рӯидаст. Аз он ки роҳи аробагард ба ин ҷо омада дакка задаст ва пулро ба ҳавсалаи тамом, хеле бадост сохтаанд, пай бурдан мушкил набуд, ки ин роҳ ҳамагӣ ҳафт-ҳашт сол муқаддам гузаргоҳи серравуое будааст...

Садои ба ҳам бархӯрдани сатилҳо, чунон ки дар ин чунин ҳолат мегӯянд, маро як қад паронд. Агар дар ягон гӯшаи холиву бекаси дунё бошад, шунидани ҳамин садои

муқаррарии рӯзгори одамӣ низ шуморо бениҳоят хушнуд месохтаст.

Аз боло духтари қадрасе дар даст ду сатил ба сӯи чашмаи шаршарадори канори рӯд мефуромад. Аз дилам гузашт: «Дар ҳавлие чӯпоне зиндагӣ мекунад!» Боз аз худ пурсидам: «Аз мардумони мо бошад ё аз дигар деҳу ноҳия?...» Духтар ба ҷониби мошини кӯҳнаи ман, ки дар сабзамайдони соҳили рӯд буд, хира назар афканду ба ҷониби худам, ки рӯи сабзаву себаргаҳо ғелида будам, назари эътиборашро дарег дошт магар, нимнигоҳе накарду ба сатилҳояш об гирифт ва ба қафо баргашт.

— Ҳой, духтари хуб, як нафас биистед, — ман аз ҷо бархоста, ба сӯи вай қадам ниҳодам.

— Гочигӣ накарда, рост ба раҳатон гузашта рафтан гиред! — Духтар ин бор ҳам ба сӯи ман назар нокарда, зери лаб ғурунгос зад.

Ғолибан вай маро аз қабиле баъзе раҳгузарони беҳаё ва шилқин пиндошт, ки ин вақти сол дар ин мавзеъ бисёр пеш меоянд. Агар як лаҳзаи дигар бечуръатӣ намоям, нопадид рафтани ўро донистам ва дар шитоб сӯяш давидаму сари роҳашро гирифтам.

— Шумо чӣ хел одамед?... Истед, як даҳан гап пурсам! — гуфтам маломатомез, балки озурдахотир аз рафтори ў. Аммо ба чашмони шӯху гирои духтар чашмам афтоду ғайриихтиёр табассум намудам. Росташро гӯям агар ба чашми вай нигарад, ҳар кас ҳам таноби даҳонашро саришта кардан наметавонад.

— Вич-вич накарда, ба раҳатон равед... Гапатонро рафта аз очаатон пурсед! — Духтар, агарчи қадамашро суст карда буд, табассуми бемаънии маро диду абрӯвони

ситезақораш чин гирифт. Аз шеваи гуфтораш дониستم, ки бегона нест, аз ҳамин деҳа, ману вай ҳамдиёрем, балки хешу табор бароем, ки медонад...

— Ҳой, фарзанди одамизод!... Як даҳон гап пурсам... Охир, ман бегона не... Аслан, аз ҳамин ҷойҳо, фарзанди ҳамин кӯҳпоя... Балки хешу ақрабо будагистем...

Ин суҳанон ба духтар таъсир кард: сатилашро аз даст намонад ҳам, лабҳанде заду айёрона чашмонашро кашида ба рӯи ман нигарист, сипас аз роҳаш бозистоду нигарони пурсиши ман гашт. Чашмони сиёҳу шӯҳаш, абрувони борику сӯзнокаш, рӯи монанди себи навпухта сафеду сурхаш он қадар латофат ва назокате доштанд, ки бо тундхӯиаш ҳеҷ мувофиқат намекарданд.

— Ман... ҳамту... ба сайру тамошо омадам... Ватани бобоёнро бинам гуфтам... Бачагиам дар ҳамин ҷойҳо гузашту... акнун, баъди ақлашро шинохтан одам дигар хел менигарад... Ба гумонам, дар деҳа ҳеҷ кас набошад... шумоҳо будаед... Маро намешиносед? Ман ҳафт-ҳашт сол аст, ки дар шаҳр мехонам...

— Э-э, шумо писари тағои Комил не? — духтар ба қиёс маро шинохту дар назар аз дуруштии бемавридаш хичил гаштагӣ барин намуд. — Ман нашиносам... Ношинос бесипос мегӯянд. — Вай сатилҳояшро ба замин ниҳод.

— Шумо духтари кӣ? Ман падаратонро мешинохтагистам...

Ману вай дақиқае чанд дар гуфтугӯ будем. Аз хавфи он ки мабодо духтар аз шавқмандиам ба шахси ӯ рамида зуд гурезад, се-чор қадам дуртар истода, зоҳиран

бепарво гуфтугӯ доштам. Баъд, вақте ки рафтани шуд, ба нею нестонаш эътино накарда, сатилҳои пуробро аз дастонаш гирифтаму то ба сари баланди бурдам.

— Гуноҳи мо — мардон аст, ки ранҷи занону духтарони деҳа ҳанӯз ҳам осон нашуд, аз ин сад сол муқаддам ба чи сон бошад, ба ҳамон минвол мондаст, — гуфтам ҳангоми худо ҳофизӣ.

Духтар аз замин нигоҳашро набардошта, хичолаткашон гуфт:

— Дар кучо хоб мекунад? Дар ин гирду гӯша дигар одам нест...

— Ман барои истироҳат омадам... чодир дорам... Лӯлиҳо барин як бор дар чодир зиндагӣ кунам...

— Ҳар кас ояд, ба ҳавлии тағои Низом мефурояд... Шумо ҳам бед, — гуфт вай ба тамкин чашм аз замин набардошта.

— Меравам.

Ман нигоҳи ўро гирифтаи мехостам, вале вай чашмашро аз чашми ман мегурезонд. Хоҳу нохоҳ, вақти рафтан лабонаш ба табассуми ширине моил гаштанду дандонҳои садафинаш мисли ламбаи барқе як нафас дурахшиданд. Вай бирафт.

Ман аз тал поён шудаму дар сабзамайдон чодирамро устувор кардам, дегу табақ ва кӯрпаю болиштамро ба тартиб, ҷо ба ҷо ниҳодам. Дастам ба кор банд, вале ҳаёлан бо ин духтар гуфтугузор доштам. «Ғалатӣ, — мегуфтам ба дил, ҳамин қадар духтарони шаҳру деҳот маро ин қадар мафтун накарда, чунон ки ин духтар... Шавҳараш бошад?.. Агар бешавҳар аст, ба ҳар

навъе дилашро меёбам... Ана, ин аст духтаре, ки дар орзуяш будаму дар хобу дар бедорӣ мечустам...»

Ҳамон шаб то дами саҳар хобам набурд. Ба нияти беҳтар сохтани сиҳатии лангонам омадаму кай гумон доштам, ки дар ин кӯҳистон ба маризии дигар — дарди ишқ гирифтормешавам!.. Ман одати дили худро нағз медонам, аз рӯи ҳавою ҳавас ба духтарон майл надорад...

Рӯзи дигар зиёда тоқат карда натавонистаму ба ҳавлии ҳамдеҳагон рафтам. Низом-бобо ном пирмарди ғайратманду даҳансаҳт бо ҳамсару ва писару духтару арӯсаш дар ин ҷо истиқомат доштааст. Онҳо моли як молхонаи калони колхозро саришта мекардаанд. Духтаре, ки маро хобпар карда буд, дар ҳавлии онҳо зиндагӣ мекардаст. Дегу табақаш ҷудо набошад ҳам, хонааш дар як канори ҳавлӣ, аз онҳо ҷудо буд. Дар кори молхона ва рӯзгор баробари онҳо ҷунбучӯл карда, дар соатҳои бекориаш омада бо занҳо наменишастаасту ба хонааш даромада китоб мехондаст. Ҳамсари бобои Низом — Ҳикоят-хола дар ҳузури ман ўро маломатгӯӣ мекард:

— Ҳай-вой-е-е, ин духтар аз китоб сар намебардорад!.. Ман мегум, ин қадар дилакота обу адо карда, бибиотун мешавӣ-чӣ? Охир, ту ҳам дигар занону духтарон барин дарзу дӯзата ёд гир, пухту пазата кун...

Ҳикоят-хола аҷаб пиразани хушфёлу дилфарох, баръакси ҳамсараш — Бобои Низом, ки аксаран сирқочабину ҷазабадор аст, ў хушҳолу базлагӯ буд. Вай, ба қавли худаш, ба ғайр аз шавҳари бедаҳанаш ба ягон бандаи худо сухани саҳту дурушт намегуфт. «Аз дилозор

худо безор аст, — таъкид мекард Ҳикоят-хола. — Ин шумгиёҳ (Вай ба ҳамсараш ҳар замон як лақаб меёфт!) пир гашту сонӣ андаке ба худ омад, дамаш паст гашт. Ҷавон буд, даҳонаш аз ин ҳам бефаровез буд. Мехча барин як ваҷаб қадаш катӣ деҳаро ба сар бардошта аррос мезад! На шарма медонист, на нангу номуса!.. Э, аз бало ҳам бад медидаму... — хаёломез даст меафшонд пиразан. — Чӣ кунам, ки дар пешониам ҳамин балонусха навиштагӣ будаст...Дар замони пеш духтари бечора ҳад дошт, ки не, ман ба вай намерасам гӯяд?! Ин рӯдапо чор-панҷ танга пул дошт, мол дошт...»

Азбаски мардон аксаран ба рӯз дар ёбонҳо ё ба қору бори дигари мардона машғул буданд, Ҳикоят-хола бештарин ғангом ҳамсӯҳбати ман буд. Духтарон ва занони ҷавон дар ҳузури пиразан бо ман ба ҷуз салому алайк дигар сухани изофа намегуфтанд. Ҳикоят-хола урчуқашро ришта, соат-соат сухан мекард, саргузашти бештарин мардуми ин деҳаро ёд дошт ва аз гуфтан дилгир намегашт. Боре аз хусуси Бобои Низом сухан оғоз намуду аламеро, ки дар ҷавонӣ ба ӯ гузашта будаст, гуфта, маддаи дилашро кафонд:

— Хонаи падар биҳишти ман будаст, аз дари ин ғўлача даромадаму намедонистам, ки ба дари бало қадам зер кардам. Э-э, напурс, ҳеҷ напурс, бачам!.. Сару либоси арӯсиам дар таҳи сандуқ наву оҳорӣ бимонд-е!.. Ба ягон ҷо рафтан намемонад, на ба тӯй, на ба азо. Дар ҳар ду моҳ ё се моҳ як бор ба хонаи падарам мебурду бас. Худаш ҳамроҳам мерафт ва боз ҳамроҳаш меовард. Ҳамин хел бадрашки фалокат буд. Умри ҷавонама хазон кард ин дӯзахӣ!.. Баъд ӯ овозашро пасттар карда ба ман

сари гӯшӣ мегуфт: — Бовар мекунӣ, нав арӯс шуда ба хонааш омада будаму агар ду рӯзакак ба ягон гӯристон баромада равад, охубарраи аз қафас берун рафтагӣ барин хурсанд будам. Валлоҳ, ки хурсанд мешудам! Ба ту дурӯғ, ба худо рост, ҳар соат хабари маргашро нигарон будам. Одамони нағз мурда рафтанд, ба ин гӯрсӯхта бало ҳам асар накард. Худо ҳам гулчин аст, сара карда нағзаша мегирад... Гоҳе хаёл карда менишинаму худ ба худ мегӯям, ки кори ҳамин Матлуба ҳам дуруст аст. Одами шум медидагиаш катӣ умри ҷавонаша хазон кардана, аз дунё хур гузарад, авлотар аст...»

Вучуди ман арақи сард баровард. Матлуба — ин ҳамон нозанини аз ман дил бурда буд. Аз ин гуфтаи Ҳикоят-хола маълумам шуд, ки вай шавҳар доштаст ва хайрияти кор, ки ҳамсарашро дӯст намедоштаст.

Аз хусуси вай пуреҷӯ кардани ман аз адаб набуд, бинобар он, дар омади сухан, ҳар чи Ҳикоят-хола бигӯяд, ба ҳамон қаноат мекардам.

Шому саҳар дар сари чашма интизор будам, ки кай Матлуба барои обгирӣ меояду панҷ дақиқа бошад ҳам гуфтугӯ мекунам, нигоҳи ташнаамро ба чашмони хумори розгӯяш медӯзам.

Баъди он ки ба дил иқрор кардам ўро дӯст дорам, сухан карданам бо Матлуба хеле мушкил гашт. Ҷуръатам намонд, забонам баста шуд, ақлам — хушк, кунд... «Хабари ман бирасонед ба мурғони чаман, ки ҳамовози шумо дар қафасе афтодаст!» гуфтани шоир беҳуда не.

Ба қавли Ҳикоят-хола Матлуба духтари дамдузду одамгурез аст. «Агар коре надорад, вай ба хоначааш медарояду рӯзи дароз китоб мехонад, аммо зиқ намешавад-е! — Изҳори ҳайрат мекард Ҳикоят-хола. — Гоҳе ба лаби сой мераваду хаёл мекунад... Кас намефаҳмад, дар дили ин духтар чи сир ҳаст...» Бобои Низом ҳукм мекард, ки никоҳи Матлуба бо шавҳараш сард афтадааст, баъди фарзанд ёфтани дилгарм мешавад.

Матлубаи хомӯш ва дамдузд ба назари ман баръакс, шӯх, ҳатто густоҳу бебок намуд. Боре пай бурдам, ки баъди аз ҳавлӣ берун рафтани ман роҳгардии маро тақлид карда кӯдаконро механдонад.

Ман шабҳо дар сабзамайдони канори рӯд, андаруни хаймаи калони чорнафара бафароғат мехобидам, саҳеҳтараш бедорхобӣ мекашидам. Бобои Низом ҳарчанд гуфт, ки «ба ҳавлӣ омада, дар рӯи бистар одам барин бароҳат хоб кун», ман рад кардам. Ҳавои канори рӯд, осмони фароҳи ситорабор, аз ҳама дилписандаш — сукунати ин мавзеъро ба ҳеҷ хушии дигар иваз намекардам. Мисли он ки дар хонаи худ бошам, бемалол, ба майлу хоҳиши худ дарою барой дошта, шом барвақт ба ҷойгаҳ даромада, бомдодон бо нағмаи нахустини мурғакон ва садои ҷонварони дигар бедор мешудаму дар оби сарди рӯд оббозӣ мекардам.

Баъзан аз хайма берун мерафтаму ба кӯҳ мебаромадам ва дамидани субҳро аз баландӣ тамошо мекардам. Дар пеши назари ман осмону замин, тамоми ҳастӣ кам-кам ҷома сафед менамуд. Аввал ягон-ягон ситораҳо хомӯш мешуданд, сонӣ паррандаҳо ба наво медаромаданд. Бомдодон чаҳ-чаҳи мурғакон дигаргуна

будаст. Ба ман чунин намуд, ки тамоми паррандаи ин водӣ ба якбора чаҳ-чаҳ зада, субҳи рӯзи навро табрик мегуфтанду сипас овози аспу хар, гову гӯсола, бузу бузғолаҳо боло мегашт.

Акнун соати ба об омадани Матлуба муайян гашта буд ва ман чаҳд мекардам ўро гуселонида баъд аз паи моҳидорӣ ё саёҳати кӯҳсорон равам. Баъзан ману вай дар сари обгир даҳ-понздаҳ дақиқа ҳамсӯҳбат мегаштем.

Чавони содадил будаам, ба вай аз орзуҳои худ, аз романтикаи кори рӯзноманигориам ҳикоят мекардаму ин духтари зираку баҳушро мафтун кардан мехостам. Матлуба аз ҳаёт тамаъи зиёд надошт ва бо ҳамин як сифати олиҷаноби худ аз ман баланд меомад. Вай хеле китоб хонда, доир ба ҳар соҳаи илму фан вуқуфе дошт, вале бо дониши худ ҳаргиз ба атрофиён тазъиқ намеовард.

Ба ин тарз — дар сари чашма бо Матлуба ба гуфтугузор печидани ман аз назари аҳли хонадони Бобои Низом пинҳон намонд. Касе сухане нагуфта бошад ҳам, аз нигоҳашон, муомилаашон рамуз гирифтани мушкил набуд, ки ин кор ба онҳо хуш намеояд. Боре аз ин вачҳ ба Матлуба ишорае кардам, вай дар ҷавоб гуфт:

— Ба дил нагиред... одамони қадим... Аслан, ақидаи онҳо хато не, маҳз аз ҳамин хел вохӯрию ҳингир-ҳингирҳо духтарон бебаҳт мешаванд, ахлоқи ҷамъият хароб мегардад...

Ман бо авзои ҳайрон ба рӯи Матлуба нигаристам. Во, аҷабо, чунин духтари пурмутолиа, ҳассосу озодфикр ақидаи феодалонаи ин одамони аз маърифат ва

тамаддуни замон дурро тарафдорӣ мекунад!.. Ман чӣ гуфтanamро надониста сокит гаштам. Агар эътироз кунам, Матлуба барои исботи даъвои худ чандин мисол меовард. Мегуфт, ки нигаред, ҳеҷ яке аз духтарони батамкин бебаҳт ва беталабгор намонд...

Ҳамон рӯз ба вай эътироз накарда бошам ҳам, ба дил аҳд кардам, ки фурсаташ ояд, аз ин хусус ба Матлуба чиддан гуфтугузор хоҳам кард.

Чун сатилҳои пуроби ўро гирифта, ҳамроҳаш то сари баландӣ рафтам, аз қафои зардолузур валвалаи бобои Низом ба гӯш расид:

— Ҳой ҷавонмаргон!.. Э, дар нохунат... Муред ҳамаат, да тухмат... Нарӯида рав... —Ғолибан, пирамард аз кучое омаду дар полиз гӯсола ё бузғолаҳоро дида буд, ки ба қавли Ҳикоят-хола овозаш то ба гӯши малак мерасид. Вай чунон суханони бепарда мегуфт, ки Матлубаро ранг канду бо ду кафи дасташ гӯшҳояшро маҳкам баста рӯи тавораи сангини боғ нишаста монд.

Мӯйсафед чун ба ҳавлӣ наздиктар расид, ба дашному хори ҳамсараш шуруъ кард:

— Ҳой кампири ҷалочин!.. Э, кай ту мемурию ман халос мешавам?! Э, дар қабри падарат... Э, ҳалқи додот...

Не, тамоми дашному ҳақоратҳои ин марди пирро кас на тоқати шунидан дораду на имкони гуфтани навиштан.

Ҳикоят-хола андаруни хона ба коре машғул будаст магар, эҳтимолан, саросема, кафшашро монда, патакашро гирифта аз хона берун омаду бо овози хеле пастигар, вале ба мо, ки дар қариби ҳавлӣ, дар панаҳи

дарахтон будем, шунаво, ба дашномҳои ҳамсараш ҷавобгӯён ҷониби полиз рафт.

— Ин қадар гулята медарронӣ, ҳой, беимон!.. Сари тура хурад ҳамин полиз!.. Хабарӣ маргат меомадагӣ рӯз бошад-о?! Чашмони туро хоки лаҳад сер мекунад!.. Э, оши ғамата хурам, ту беимона!.. — Аз шавҳари худ паст намеомад пиразан.

— Шавҳари шумо аз ҳамин хел зотҳо ҳаст?

Аз ин саволи ногаҳонӣ Матлуба якбора ба худ омад, маҳзун метавон гуфт, ки дардолуда лабҳанде заду гуфт:

— Не, ин хелаширо худо нишон надиҳад... Аслан, лӯбиёву каду — лаънат ба ҳар ду, ин — сахту вай пӯк!

Вай дигар суҳанро тӯл надод ва сатилҳои пуробашро бардошту рафт. Сухани ман дар даҳонам монд. Мехостам, ки бигӯям, агар хола он замон номзадаширо, ҳеҷ набошад, ба пурсуковишҳо озмуда, нағз шинохта, баъд интиҳоб мекард, ба ин минвол як умр афсӯс намехӯрд.

Ҳафтае ба ҳамин гуна сӯзу соз гузашт. Матлубаро ҳар рӯз дар сари чашма меидам, гуфтугӯ доштам, аммо бо ин вохӯриҳо қонеъ набудам. Мехостам, ки бо ӯ дар ягон гӯшаи хилват бафароғат нишаста, бафурча гуфтугӯ кунам, дарди диламро гӯям, рози ӯро шунавам. Аммо вай ба чунин вохӯрии маҳрамона ҳеҷ розӣ набуд. Аммо чакра чакида-чакида сангро ҳам сӯроҳ кардаст, ман ҳам хоҳишамро гуфтам-гуфтаму оқибат ӯро розӣ кардам. Вай гӯсолаҳоро ба канори рӯд чариданӣ мебарарду мо дар он ҷо «тасодуфан» вомехӯрем.

Дар кӯҳистон ҳавзи сангинро гум мегӯянд. Гум асосан, дар рӯдҳои начандон бузург пайдо мешавад. Болотар аз чашма, дар миёни чакалакзорон гуми аҷиб будаст, ки мо дар канори он вохӯрем. Оби рӯд аз баландӣ ба рӯи шахи бузурге рехта, ба мурури солҳо онро ба қадри се-чор ваннаи муқаррарӣ кофта, ҳавзи табиие сохтаст. Оби рӯд аз боло шаршара гашта ба гум мерехту кафкзанону хурӯшон аз як канори он ҷорӣ буд. Охири тобистон, об дар ғояти софӣ, хушбӯ ва хуштамъ. Дар қаъри гум камаре бед, ки аз он ҷо моҳичаҳо ҳар замон берун омада ин сӯ-он сӯ ҳаракат мекарданду хавотиромез боз пас гашта, баъзан паҳлуяшонро намуда, ҷилое дода боз ба он тангно дарун мерафтанд. Соҳилҳои рӯд чакалакзори анбӯҳ буд.

Ман рӯи харсанги тафсоне нишастаму Матлуба ба танаи сафедори наврасе така дода рост меистод. Чашмаш ба пардаи шаршара, андешаманд буд.

— Хуб, акнун бигӯед, ки... агар Ҳикоят-хола кию чӣ будани шавҳарашро пеш аз расиданаш ба вай медонист, дидаю доништа ба ҳамин мард зан мешуд?... А? — Ман боз ба сари баҳси пеш аз ин дар миёни мо руҳ дода баргаштаму савол кардам.

— Кӣ медонад... — гуфт Матлуба бепарфо кифт боло кашида. Сипас боз афзуд: — Ман зиёда вонахӯрда бошам ҳам, шавҳарамро медонистам, амин будам, ки ситораамон ба якдигар рост намеояд...

— Ғалатӣ... Дидаю доништа чаро расидед? Ҳам ҳаёти ўро захрогин карда ва ҳам худро сарсон намудан ба шумо чӣ зарур буд?... А?

— Гумон мекунед, ки ман бо шавҳарам ҷангу ҷанҷол карда, ба ин сӯ омадаам? Не. Бемор будам, духтурҳо гуфтанд, ки ҳавои кӯҳсор ба дарди ман даво аст... Намедонам ба шумо чи хел фаҳмонам...

Вай рӯяшро ба тарафи дигар гардонду хомӯш гашт. Баъд, аз шохи ар-ар навдаеро шикаста, ба рӯи харсанг ҷарс–ҷарс задан гирифт. Баргу пӯстлохи навдаи тар чудо шуда, ба ҳар сӯ мепарид. Бӯи талхаи сафедор ба атроф паҳн шуд. Ман гоҳ ба қомати мавзун ва китфу бозувони хушҳаракати вай, гоҳи дигар ба рӯи зебо ва гесувони тобдораш нигариста, аз ҳусну малоҳати дилрабои вай завқ мебудам. Ҳайратам меафзуд, ки табиат чи гуна мӯъҷизакор аст, ин қадар мувозанату мувофиқият, рангу ҷило ва ҷозибаро ҳеҷ мусаввире ёфта наметавонад...

— Замони маро ба шавҳар доданашон зориҳо кардам, — аз дур сухан оғоз намуд Матлуба, — то сабр кунанд, ба суханам эътибор надоданд. Аз ҳар гӯшае маҳмадоное баромада, падару модарамро маслиҳат меод: «Духтар, ки ба қад расид, имрӯзу фардо накарда, тез ба дасти соҳибаш супоред, ягон хел гапаш набаромада, аз хонаатон биравад, барои шумо давлати калон аст. Ин хел ҳусн кати ҳар як духтарро ҳам вайрон мекунад...» Норозигиамро дида, модарам гуфтанд: «Агар касеро хуш карда бошӣ, бигӯӣ». Ба ҳеҷ нафар дилам об нахӯрда буд. Ягон ҷавони дилхоҳам пеш наомада бошад, чи кунам?! Хостгорон бисёр буданд, аммо ба ҳеҷ кадоме диламо об намехӯрд. Оқибат, «падару модар ҳаргиз ба фарзанд бади ро раво надидаст» гӯён маро тасалли доданду ба як ҷавони ҳамдеҳаамон фотиҳа карданд. Аҷаб не, агар дар ҷои ман ягон духтари

дигар буд, бо ҳамон хушу хушҳол зиндагӣ мекард. Аммо чи кунам, ки худо ба ман дил не, як балои азимро додааст... — Матлуба гунаҳкоруна хандид. Баъд, «ҳозир» гуфту дуртар рафта ба болои шахи баланде баромада, ба атроф нигарист, ки гӯсолаҳо ба ҷониби полиз нарафта бошанд.

Матлуба баргашта омада, рӯи харсанг нишасту гуфт:

— Барои чи ман ҳамаи инро ба шумо мегӯям?.. Ин розро духтарон ба ҳеҷ кас намегӯянд...

— Агар ман барин дӯстдорашон бошад, бояд, ки бигӯянд, — гуфтам ман ҳар чи бодо бод.

Матлуба ба як тарзи аҷиб ба рӯи ман нигаристу фавран нигоҳашро гурезонд. Сухане гуфтан хосту даҳон чуфт кард, аммо нагуфт. Мо хеле муддат хомӯш мондем.

— Хуб, баъд чи шуд? Давом кунед.

— Хайр, чи гӯям... Аз фотиҳа ду-се ҳафта гузашта буд ё не, барои обгирӣ аз дарвоза бароям, ҳамун... Арвоҳ барин дар сари роҳ мошинашро қарор додаст, даҳонашро боз карда ба ҷониби ман механдад. «Гум шав!» гуфтаму аз роҳам ақиб гашта ба ҳавлӣ даромадам. Вай дуд-дуд карда бонг доду бо овози баланд таронакунон гузашту рафт. Минбаъд қариб ҳар рӯз ё рӯз дар миён ин ҳол такрор мешуд. Ҳамин ки аз кӯча бонги мошини боркашу таронахонии ўро шунаванд, хурду калон хандида, ба сӯи ман менигаристанд. Баъзе ҳамсоязанон аз рӯи ҳазл «Ҳа гӯй, Матлуба, домод фарёд дорад» гӯянд, баъзеи дигар лаб қач карда, тамасхур менамуданд, ба якдигар маънидор нигариста, писханд мезаданд. Сонитар ба гӯлию содагии ҷавон рӯирост

механдиданд. Баъзе, ба монанди зани амаки Шодоб «Ҳа, боракаллоҳ, кам нашаванд домод!» гӯён мазаммат мекарданд.

Ман аз ҷоям бархостаму рафта, дар гӯшаи харсанге, ки Матлуба дар он менишаст, нишастам.

— Илтимос... дар ҳамон ҷоятон бошед... Мабодо, ки ягон кас... — Вай чунон ҷиддан хоҳиш кард, ки ҳоҷати рад кардани ҳарфи *ӯ* набуд.

— Ҳамаи инро шунидану дидан қалбамро мефишурд. Ҷои меҳр бастан номзадамро шуму бад дидам, рӯз аз рӯз ба вай нафратам меафзуд, дигар ба чашмам мисли бало менамуд, аммо буғзи диламро ба касе гуфта наметавонистам. Фаразан, агар гӯям ҳам, мардуми мо дардамро намефаҳмиданд, ҳамин ҳам гап шуд, духтар, танат сиҳату ҳолат хуб аст ё не, мегуфтанд ва бешак ба чашмам хавотиромез менигаристанд. Ба болои сӯхта намақоб, вай як бегоҳӣ ду нафар дугонаҳоямро фиристодаст, то ба баҳонаи синамо рафтан маро аз хона берун баранд, сухане заруре доштаст. Ман ҳатто ин даъвати густохонаро шунида, сараввал ба ваҳм афтода: агар падару модарам ва ё хешовандонамон шунаванд, чӣ мегӯянд?! Духтарон баргашта рафтанду баъди ним соат боз омаданд. «Агар наояд, нимта арақ мезанаму рост ба хонааш даромада меравам», гуфтаст. «Биё, биравем, ягон гап доштагист», гӯён дугонаҳо маро ба доштам, ки духтарон дар бари ман мешаванд, аммо онҳо гурехтанд. Ман аз шарм месӯхтам, аз қаҳр мекафидам... Кӣ медонад агар вай мард барин, як-ду сухани нағз мегуфт, таскинам медод, балки оташи аламам паст мешуд, дар дили ман ҳам

меҳраш реша мезад. Гапи ёфтагии домодшавандаро шунавед: чаро ман аз баъзе хешони вай рӯй напӯшидаам?! Дар ҷавобаш «Ту кор мекуни, бас, ман дар хона бишинам?» гӯям, кинояи ошкороро нафаҳмиде! Ин ба ман бештар аз ҳар таҳқири алам кард. Баъд, истинтоқи дигаре: чаро бегоҳӣ ҷуволи пахтаамро Ҷобир бардошта, то ба назди тарозубон овардаст?! Агар сире набошад, барои чи ҷуволи дигаронро нею ҷуволи маро меовардаст?! Дигар тоқат наовардаму рӯирост гуфтামаш: «Зоғе агар ёбад гуле, худро шуморад булбуле... Бигӯ, очаат омада ҷиҳозатонро аз хона бубарад...» Гуфтamu ба пасам нанигариста, ҷониби хона давидам... Боз падару модар монев шуданд. «Айб мешавад, духтарам, сари моро ҳам мекуни, фотиҳачудо аз талоқ намемонад...» Хоҳу нохоҳ ба қисмати сахтам тан додам... Хуб, фаразан, ўро рад кардам, сонӣ ба кӣ мерасидам?..

Матлуба хомӯш монду аз ман чашмашро рабуда ва ба сӯи қуллаҳои кӯҳсорон нигариста, ба гумонам табассум кардагӣ барин шуд. Табассумаш талх буд. Зоғею доғе, кӣ гумон дошт, ки дар дили ин нозанини зоҳиран шодоб аз сад гулаш як гулаш ҳанӯз нашукуфта ин қадар дарду алам ҳаст?! Рост аст, ки ҳар як одам як олам аст ва ҳеч аҷаб не, агар бо ин олам шумо умрҳо паҳлу ба паҳлу зиндагӣ кунед, вале асрори дили ўро нафаҳмида биравед... Вай ҳам монанди ҳамаи духтарон аз пирдухтар гаштан меҳаросид.

Баъди шунидани ин қадар саргузашти нохуш, ман бо кадом забон изҳори матлаб кунам, намедонистам. Боз фурсати гуфтугӯй даст медиҳад ё не. Шабу рӯзҳои

охир гаштаю баргашта аз худ савол кардам қарордодам ҳамин — ман бе Матлуба наметавонам, аз як дидан ба вай дил бохтаам...

Ман аз кӯҳ як пора дурри кӯҳӣ ёфта, чанд муддат онро сӯҳон зада, садбарги навшукуфтаеро таҷассум карда будам.

— Ин барои шумо, — гуфтам онро ба дасти Матлуба дода.

— Ваҳ!.. Аз санги чахлоқ аст?

— Не, ин аз дурри кӯҳӣ... паи ситора мегӯянд-ку...

— Худатон сохтед?.. Ба ростӣ?.. — Матлуба ҳадаи маро чарх гардонда тамошо мекарду ман аз он ки гули сангин ба вай хуш омад, аз фараҳ ва шодмонӣ курта-курта гӯшт мегирифтам. — Ба ростӣ, худатон сохтед? — Бовар намекарад вай.

— Ҳунар фаровон дорам... шумо ҳанӯз намедонед... — гуфтам ба шӯҳӣ. — Хабар доред, ки шуморо... дӯст медорам?.. Ана, боз як ҳунарам!..

— Инаш муболиға... — гуфт бесаранҷом гашта. Вай гоҳ сурх мешуд, гоҳ сафед. — Ба гул бовар мекунам... инаш — ҳақиқат... Ман инро бурда пинҳон мекунам... хотира аз ин рӯз... Ҳикоят-хола агар бубинанд, шикаста ба шир меандозанд, — хандид вай.

— Барои чи ба шир меандозанд? — тааҷҷуб кардам ман.

— Баъзе шабҳои гарм шир турш мешавад гӯён, як мисқол барин меандозанд... — Аз хотири ӯ чи сиру савдое гузашту ба якборагӣ маъюс шуд, чашмонаш кашида гаштанд.

— Чиро фикр мекунед Матлуба?

— Як моҳ пештар аз ин, ҳамон язнаи таронагӯягон омада буд, ман як қўша шохи ғурмо додам, то ба хона барад. Онро як чўпонамон аз кўҳ ёфта оварду ман аз вай илтимос карда гирифта будам. Чунон шохи ғалатӣ!.. Ҳалқа-ҳалқа печидагӣ, дарозиаш ҳам як кулочи расо меояд. Баъди се рӯз Бобои Низом онро ба қоши зин баста аз бозор омаданд. Ба як ҷарии сари роҳ партофта рафтаст!.. Бобои Низом бо ҳамин қадар дуруштию бедаханиаш аз вай авлотар не?.. Завқаш будаст, бепарво гузашта нарафтааст...

Ба Матлуба раҳмам омад. Далер бархостаму бо як ҷасорати ғайриоддӣ аз ду дасти вай гирифтам ва рост ба чашмонаш нигаристам. Лаҳзае ҳарду рост истода дастони якдигарро мефишурдему нигоҳҳо ба ҳам рехтаву омехта, зарабони қалби ҳамдигарро мешунидем.

— Ман... он шохро ба шумо... тўҳфа мекунам ... Қабул мекунед? — гуфт вай бо меҳр ба чашмонам нигариста.

— Ба чашмонам молида-молида қабул мекунам... ва на фақат онро... ман шуморо аз ин ҷо мебарам Матлуба!.. — гуфтам тез-тез ба изтироб.

— Ман ба шумо муносиб нестам, — гуфт вай қатъӣ. Сипас эъзоҳ дод: — Шавҳар дидагиам... Синнам ҳам ягонсол калон... Ҳақ надорам... Одамон чи мегӯянд?..

— Кадом одамон?.. Одамон чи дахл доранд? Ман шуморо хушбахт мекунам ... Кӣ ба хушбахтӣ ҳақ надорад?! Ҳамаи мо барои хушбахтӣ ба дунё омадаем...

— Ман лоиқи шумо нестам... Умуман, нағз не... Мардум боз маро маломат мекунанд, бачаро аз раҳ зад мегӯянд...

— Ин ҳарфҳои беҳуда Матлуба! Ман аз нигоҳи нахустин, аз дидори аввал дар сари чашма шуморо дӯстдор гаштаам!.. Аз ин ҷо меравем...

— Алҳол ҳамон шоҳи ғурмо ҳамчун хотира аз ман баред...

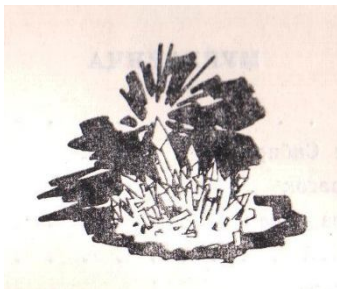
— Ман ҷиддан мегӯям Матлуба!

— Ман ҳам ҷиддан мегӯям... То як сол... Агар то як сол фаромӯш кардан натавонед, сонӣ... биёед...

— Дигар шарт надоред?.. Фақат то соли дигар?.. Имтиҳони дарозе...

— Ҳа... баъдан мебинем...

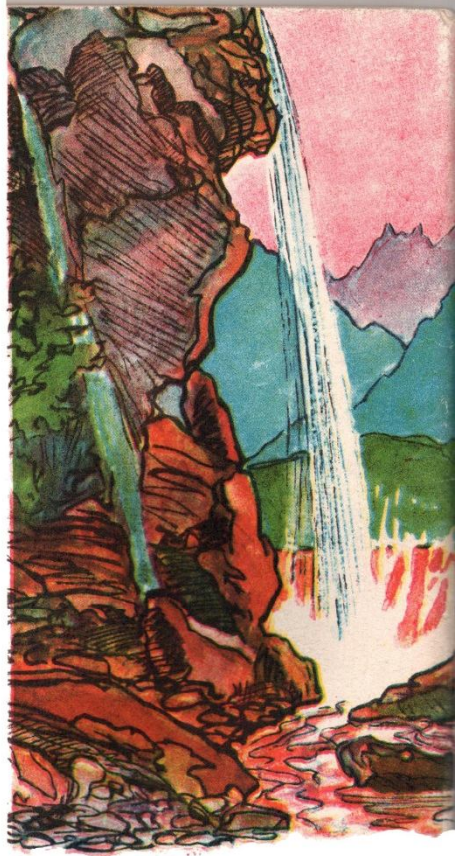
Солҳои 1970–87.

МУНДАРИҶА

БОБО	Ошибка! Закладка не определена.
ШОКИРИ СИБИРЬ .	Ошибка! Закладка не определена.
ДАР ЧАРОГОҲ.....	36
ПАДАР ВА ПИСАР	50
ГЎШТИГИРӢ.....	63
ПАИ СИТОРА	Ошибка! Закладка не определена.

11-тин

НАШРИЁТИ
• МАОРИФ •